

УДК 94 (477.83/.86)

РОЗВИТОК БОГОСЛОВСЬКОЇ ОСВІТИ УГКЦ ЯК ЗАСІБ ЄВАНГЕЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Руслан ДЕЛЯТИНСЬКИЙ

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра соціально-гуманітарних наук, вул. Гарбарська, 22, 76019, Івано-Франківськ, Україна

e-mail: r.deliatynskiy@ukr.net

Юрій ДРУЛЯК

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я, вул. Гарбарська, 22, 76019, Івано-Франківськ, Україна

e-mail: druljak@ukr.net

Наталія ІВАНЮК

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра соціально-гуманітарних наук, вул. Гарбарська, 22, 76019, Івано-Франківськ, Україна

e-mail: vitaliyaivanjuk@yahoo.it

***Анотація.** Обґрунтовано тезу, що розвиток богослов'я в Україні на сучасному етапі покликаний сприяти розв'язанню «викликів часу», поглибити «десекуляризацію» суспільства, сприяти «новій євангелізації». На основі класифікації богослов'я на види (освіта, наука, містичний досвід) та моделей богословської освіти (формаційний та науковий) виокремлено основні етапи і проаналізовано специфіку становлення та структуру системи богословської освіти УГКЦ в незалежній Україні, відзначено роль Синоду єпископів у визначенні стратегії розвитку богословської освіти, розглянуто «Концепцію розвитку богословської освіти в Україні» (1998 р.) та інші нормативно-правові документи, окреслено перспективи розвитку богословських закладів у контексті нового законодавства про вищу освіту України.*

***Ключові слова:** богословська освіта, види богослов'я, рівні спеціалізованої богословської освіти, концепція богословської освіти, Комісія богословської освіти УГКЦ, богословські вищі освітні заклади УГКЦ, спеціальність «Богослов'я», ліцензування та акредитація.*

***Аннотация.** Обоснованно тезис, что развитие богословия в Украине на современном этапе призван способствовать решению «вызовов времени», углубить «десекуляризацію» общества, способствовать «новой евангелизации». На основе классификации богословия на виды (образование, наука, мистический опыт) и моделей богословского образования (формационный и научный) выделено основные этапы и проанализирована специфика становления и структуру системы богословского образования УГКЦ в независимой Украине, отмечена роль Синода епископов в определении стратегии развития богословского образования, рассмотрено «Концепцию развития богословского образования в Украине» (1998) и другие нормативно-правовые документы, определены перспективы развития богословских учреждений в контексте нового законодательства о высшем образовании Украины.*

Ключевые слова: богословское образование, виды богословия, уровне специализированной богословской образования, концепция богословского образования, Комиссия богословского образования УГКЦ, богословские высшие образовательные учреждения УГКЦ, специальность «Богословья», лицензирование и аккредитация.

Annotation. The thesis is that the development of theology in Ukraine at the present stage is intended to promote the solution of the "challenges of time", deepen the "desecularization" of society, promote the "new evangelization". On the basis of the classification of theology into types (education, science, mystical experience) and models of theological education (formational and scientific), the main stages were identified and the specifics of the formation and structure of the UGCC theological system in independent Ukraine were analyzed, the role of the Synod of Bishops in determining the strategy of development theological education, the "Concept of the development of Bogoslov education in Ukraine" (1998) and other normative legal documents, outline the prospects of the development of theological institutions in the context of the new legislation on higher education of Ukraine.

Keywords: theological education, types of theology, levels of specialized theological education, concept of theological education, commission of theological education of the UGCC, theological higher educational institutions of the UGCC, specialty "Theology", licensing and accreditation.

Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ) на початку ХХІ століття опинилась перед новими «викликами», серед яких – подолання в українському суспільстві наслідків атеїстичного тоталітарного суспільства, поглиблення християнської віри в суспільстві, екуменічний діалог. У відповідь на ці «виклики» Синод єпископів і Патріарший Собор УГКЦ розробив спершу, 1996 р., стратегію «нової євангелізації» суспільства¹, що була спрямована на подолання наслідків тоталітарного атеїстичного світогляду, зміцнення християнської віри. Згодом, у 2011 р., покладено ідею «живої парафії» як первинної, найменшої клітини Церкви², успішний розвиток якої поставлено в залежність як від священників, так і від мирян, від їхньої активної «живої» участі в житті Церкви. З огляду на це, роль і відповідальність духовенства корелюється з новими вимогами часу, адже, як зазначає український богослов О. Левицький, «сучасний священник повинен вміти донести Божі правди в умовах постійного розвитку науки, технологій,

¹ Програмова промова Владики Любомира Гусара на відкритті Патріаршого Собору. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/church_in_action/sobor/previous/1-st/poslannia/ (дата звернення: 17.11.2011); Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.). – Львів, 1998. – С.266-267, 276-277 (пропозиції комісії формації священників – пп.15, 17; пропозиції підкомісії координації структур, програм і стратегій комісії академічної формації священників – пп. 1.1-2); Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989 – 1997 років. – Львів, 1998. – С.29, 37 (пп.1-5, 54-к.10); Димид М. Рішення Собору в дії. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/church_in_action/sobor/previous/3rd/issues/itworks/ (дата звернення: 25.01.2012).

² Постанови Синоду єпископів УГКЦ у м. Куритиба (Бразилія) 5-10 вересня 2011 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1973.0.html> (дата звернення: 22.10.2011).

цивілізації, вчинити вічні істини правдивими в умовах вимог і прийняття людського розуму. Духовна особа повинна бути інтелектуально готовою вести діалог з різними групами та верствами суспільства, а також до сучасних викликів проповідування і свідчення Євангелія»³. За таких обставин розвиток закладів богословської освіти, спрямований не тільки на «фахову» підготовку священиків, але й на розширення освіченості мирян в галузі богослов'я, на нашу думку, може стати одним із напрямів здійснення «нової євангелізації» суспільства. Все це засвідчує **актуальність дослідження** проблеми становлення і розвитку системи богословської освіти УГКЦ в незалежній Україні.

Зростанню інтересу до закладів богословської освіти вже у перші роки незалежності України сприяв процес «релігійного відродження» (відновлення мережі традиційних християнських Церков), або, за визначенням релігієзнавця В. Єленського, процес «десекуляризації», в якому, на його думку, однак, присутні дві тенденції-моделі: «одна модель – десекуляризація знизу, відновлення релігійного життя, це більш або менш висока участь людей в релігійному житті, це контроль моральних настанов; друга модель – десекуляризація згори, коли йдеться про перетворення релігії або якоїсь однієї конфесії на ідеологію, коли будівництво храмів не супроводжується адекватним збільшенням релігійної участі людей, коли не простежується зв'язок із зростанням релігійних інституцій і моральним станом суспільства...»⁴.

Високий авторитет Церкви як інституту в українському суспільстві, засвідчений соціологічними дослідженнями початку 2000-х років, водночас, слід зауважити, має іншу тенденцію – сприйняття Церкви виключно як одного з соціальних інститутів (поряд з державою, нацією тощо). З цього приводу М. Мариневич виразно підкреслює: «...Сьогодні настає момент, коли Церква починає втрачати можливість зберегти свою ідентичність навіть у своєму «гетто». Сучасна секулярна держава починає приймати закони, які впливають із радикально іншої антропології, ніж її має Церква. Церква опиняється в ситуації цухцвангу, коли кожна дія, кожен крок є програшним... Вчені заговорили про тотальне унауковлення світу, а Даніїл Андреев зробив висновок, що «утворився величезний вакуум духовності і гіпертрофована наука не спроможна його заповнити». Ось чому оптимістична стрункість тої візії, яку мало просвітництво, захиталася. З

³ Левицький О.О. Формування духовенства за нормами партикулярного права УГКЦ. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2016. – С. 157-158.

⁴ Іваночко Я. Церква у XXI столітті: нові загрози і нова місія. Дата оновлення: 22.07.2013. URL: https://ipress.ua/articles/tserkva_u_xxi_stolitti_23728.html (дата звернення: 06.11.2018).

одного боку, низка вчених з усього світу визнали себе віруючими і заперечили антагоністичність науки і релігії. Як сказав колись Макс Планк, «ідучи шляхом науки, я прийшов до Бога». А відомий космолог Міхал Гернер ніяк не може зрозуміти, «як освічені люди можуть бути аж такими сліпими аби не бачити, що наука займається нічим іншим, як розшифровку того, що створив Бог. Наука – це спільне зусилля людського розуму прочитати Божий розум»». «...Красномовну формулу оцього взаємного пошанування, взаємодоповнення дав Папа Іван Павло II у своїй енцикліці «Віра і розум»: «Наука може очистити релігію від помилок і забобонів, релігія може очистити науку від ідолопоклонства та фальшивих абсолютів»...»⁵.

Становлення і розвиток боослов'я як освітньої та наукової галузі в Україні на сучасному етапі викликає сподівання на поступове «оздоровлення» суспільства від «надміру секуляризації», пошук гармонійного компромісу науки та релігії, вироблення моделі суспільних відносин на основі нового світогляду, що поєднує релігійну мораль та досягнення науки. Так, на думку о. А. Чировського, «богословські науки сьогодні мусять бути відкритими для діалогу з сучасним світом. Не вистачить сховатися, осудити сучасний гедоністичний матеріалізм, а з ним і постмодерну синкретичну і гедоністичну духовність. Потрібно бути відважними й готовими до діалогу зі світом. Не можна замикатись та ізолюватись, потрібно нести Благовість у світ»⁶. Таке завдання «діалогування», очевидно, цілком може виконати мережа богословських закладів освіти і науки в Україні.

Характерним у цьому напрямку є погляд церковного законодавця на стратегічну мету католицького університету. Так, у кан.640, п.1 Кодексу канонів Східних Церков чітко зазначено: «Католицький університет ставить собі за мету, щоб постійна, публічна й універсальна присутність християнського світогляду здійснювалась у вивченні всього розвитку вищої культури; тому він встановлює навчання досліджень, рефлексій і освіти вищого ступеня, в якому багатогранне людське пізнання було б осяяне світлом Євангелія»⁷. У кан.647 ККСЦ зазначено: «Метою католицького університету або факультету є: 1-е – глибше й науково досліджувати Божественне Об'явлення і те, що з ним пов'язане, систематично тлумачити й

⁵ Там само.

⁶ Цит. за: Левицький О.О. Формування духовенства за нормами партикулярного права УГКЦ. – С. 158.

⁷ Кодекс канонів Східних Церков проголошений Іваном Павлом II / Авторизований переклад Й.Кобів; Канонічна комісія: о. Протоархимандрит І.Патрило, о. С.Мудрий, о. К.Корчагін і о. Т.Галицький. – Львів: Вид-во ОО. Василян, 1995. – С. 182.

оцінювати істини Божого Об'явлення, вивчати у його світлі нові проблеми розвитку сучасної науки і подавати їх сучасникам у спосіб, пристосований до власної культури; 2-е – поглиблено вчити тих, хто студіює різні предмети, згідно з католицькою наукою і належно підготовляти їх до різних діл апостоляту, служіння або навчання цих предметів і підтримувати безперервний вишкіл»⁸. Таким чином, саме розвиток мережі закладів богословської освіти і науки в Україні може стати каталізатором «нової євангелізації» суспільства.

Проблема становлення і розвитку богословської освіти в Україні певною мірою привертала увагу дослідників – представників різних наукових шкіл і традиційних Церков: діаспорних богословів М. Марусина⁹, І. Кащак¹⁰, сучасних вітчизняних богословів В. Бедя¹¹, Т. Добка¹², О. Левицького¹³, М. Щербаня¹⁴, вітчизняних істориків М. Лагодича¹⁵, В. Марчука¹⁶, О. Недавньої¹⁷, В. Пащенко¹⁸, І. Пилипіва та Р. Делятинського¹⁹, В. Фенича²⁰,

⁸ Там само. – С. 184.

⁹ Марусин М. Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні // Богословія. – 1943-1963. – Т.21-24. – С.40-94.

¹⁰ Кащак І. Виховання Українського Греко-Католицького Священика (1882 – 1946) / Переклад з англ. О.Шпунт. – Львів: Свічадо, 2007. – 232 с.

¹¹ Бедь В., Бочкарь А. Внесок Митрополита Володимира у реформування української богословської освіти і науки. Дата оновлення: 01.11.2010. URL: <http://religions.unian.net/ukr/detail/5370> (дата звернення: 20.09.2011); Бедь В.В. Першосвятительський та життєвий подвиг Блаженнішого Володимира (Сабодана), Митрополита київського і всієї України, Предстоятеля Української Православної Церкви та його внесок у реформування української духовно-богословської освіти і науки. URL: <http://www.uuba.org.ua/istoriya-pravoslav-ya-v-ukrayini/pershosvyatitskiy-ta-zhitteviy-podvig-blazhennyshogo-volodimira-sabodana-mitropolita-kiyivskogo-i-vsieyi-ukrayini-predstoyatelya-ukrayinskoyi-pravoslavnoyi-tserkvi-ta-yogo-vnesok-u-reformuvannya-ukrayinsk.html> (дата звернення: 13.09.2011).

¹² Добко Т. Академічне богослов'я в Україні. А віз і нині там... URL: <http://www.patriyarkhat.org.ua/ukr/authors/article;166/> (дата звернення: 11.08.2010).

¹³ Левицький О.О. Формування духовенства за нормами партикулярного права УГКЦ. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2016. – 264 с.; Левицький О. Питання формування духовенства в постановах Замоїського і Львівського Синоду // Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Богослов'я: Збірник наукових праць / Гол. ред. Р. А. Горбань. – Івано-Франківськ: ІФБУ, 2017. – Вип. 10-11. – С. 32-44.

¹⁴ Щербань М. Акредитація духовної освіти в Україні: сучасний стан та перспективи. URL: <http://hram.kiev.ua/print.php?id=3688> (дата звернення: 05.04.2011).

¹⁵ Лагодич М. Духовна освіта в Україні: сучасний стан та її перспективи. Дата оновлення: 31.03.2011. URL: <http://fmykolaj.io.ua/s27452> (дата звернення: 02.04.2011).

¹⁶ Марчук В.В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 464 с.

¹⁷ Недавня О. Сучасний розвиток УГКЦ: стан. Дата оновлення: 21.02.2011. URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/ (дата звернення: 22.02.2011).

¹⁸ Пащенко В. Греко-католики в Україні від 40-х років ХХ ст. до наших днів. – Полтава, 2002. – 615 с.

¹⁹ Пилипів І., Делятинський Р. Становлення богословської освіти Греко-Католицької Церкви в першій половині ХІХ століття // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2016. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 122–126; Пилипів І., Делятинський Р. Розвиток богословської освіти в Галицькій греко-католицькій митрополії в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2016. – Ч. 28. – С. 148–155.

²⁰ Фенич В.І. Богословська католицька освіта: деякі міркування про стан і перспективи її розвитку в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/natural/nvunu/Ist/2008_21/031.htm (дата звернення: 31.03.2011).

релігієзнавців Л. Дмитренко²¹, О. Дроздової²², В. Єленського²³, М. Заковича²⁴, Ю. Решетнікова²⁵, В. Хромця²⁶. Важливими науковими форумами, що актуалізували дослідження проблеми розвитку богословської освіти в Україні, стали науково-практичний семінар «Акредитація богословської освіти в Україні: досвід УКУ та перспективи співпраці», що відбувся у вересні 2006 р. на базі Українського Католицького університету у Львові²⁷, та Перша Всеукраїнська конференція «Майбутнє богослов'я в Україні», проведена в листопаді 2009 р. в Києві на базі Інституту релігійних наук ім. св. Томи Аквінського (РКЦ в Україні)²⁸. Разом з тим, досі не проведено комплексного аналізу тенденцій розвитку богослов'я як освітньої галузі в період незалежності України.

Метою нашого дослідження є аналіз процесу становлення системи богословської освіти УГКЦ в незалежній Україні (1991–2018 рр.), з'ясування її структури, здобутків і перспектив інтеграції богословської освіти в освітній простір Української держави, зокрема, можливості державної акредитації богословських вищих навчальних закладів, що може збільшити їх потенціал для здійснення «нової євангелізації» українського суспільства.

Для аналізу історичних тенденцій становлення та розвитку системи богословської освіти УГКЦ в Україні вважаємо за необхідне передусім обумовити *дві тези*.

По-перше, богословська освіта і наука, незважаючи на їх часте ототожнення, є двома відмінними, хоч і тісно взаємопов'язаними та взаємозалежними *«видами» богослов'я*. Сучасні українські науковці попри розбіжності в дискусіях щодо особливостей сутнісного змісту поняття

²¹ Дмитренко Л. Духовна освіта в Україні: стан і проблеми. URL: http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_2004/lis_04_4/33249/2004_04_31-37 (дата звернення: 12.01.2012).

²² Дроздова О. Українсько-ватиканські культурно-освітні відносини: окремі аспекти богословської освіти // Україна і Ватикан: Серія збірників наукових праць. – Вип.4: Державно-церковні відносини в контексті досвіду об'єднаної Європи / За заг. ред. О.Береговського, С.Побуцького, С.Кияка, В.Дідуха та ін. – Галич – Івано-Франківськ – Київ, 2011. – С.120-123.

²³ Єленський В. Віра і розум: богословська освіта в сучасній Україні. Дата оновлення: 29.08.2006. URL: http://old.risu.org.ua/ukr/religion.and.society/other_art/article;11735/ (дата звернення: 08.04.2010).

²⁴ Закович М.М. Деякі аспекти узгодження світської і богословської освіти. URL: <http://duluman.uath.org/Zakovjch.htm> (дата звернення: 20.05.2010).

²⁵ Решетніков Ю. Релігійна освіта в Україні та її правовий стан: (Доповідь 24 жовтня 2007 р.). URL: http://old.risu.org.ua/ukr/study/research_conference/education_yresh_0710/ (дата звернення: 20.01.2012).

²⁶ Хромець В. Теологічне знання та теологічна освіта в Україні: короткий нарис Дата оновлення: 19 01 2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/7841-teologichne-znannya-ta-teologichna-osvita-v-ukrayini-korotkij-naris.html> (дата звернення: 22.07.2011).

²⁷ Акредитація богословської освіти в Україні: досвід УКУ та перспективи співпраці: програма науково-практичного семінару. Дата оновлення: 14.09.2006. URL: <http://ucu.edu.ua/news/1612/> (дата звернення: 19.10.2011).

²⁸ Майбутнє богослов'я в Україні: Матеріали I Всеукраїнської конференції (Київ, 19-20 листопада 2009 р.) – Б.м.: Видавець ФОП Романюк М.Г., 2009. – 180 с.

«богослов'я»²⁹, схильні розрізняти «наукове» («академічне») та «освітнє» («формаційне») богослов'я. Так, доктор канонічного права о. М. Димид (УГКЦ) пропонує розрізняти такі три «види богослов'я: наукові дослідження (аргументована дискусія про Бога і Церкву); формація (передання точно визначеної конфесійної доктрини); містичний досвід (переживання й осмислення приватних релігійних практик)»³⁰. Тим часом доктор філософських наук Ю. Чорноморець (УПЦ МП) виокремлює також три види теології, але вкладаючи в них дещо інший зміст: філософська теологія як частина філософського світогляду є гіпотетичним знанням філософів про Бога; релігійна теологія як теоретична частина релігійного світогляду має конфесійний характер; містична теологія є результатом переживання особистого та колективного релігійного досвіду³¹. Отже, наведені приклади дають підстави для теоретичного аналізу богословської освіти і науки як відмінних, хоч і взаємопов'язаних між собою видів богослов'я.

По-друге, необхідно розрізнити також різні *рівні спеціалізованої богословської освіти*, один з яких («формаційний») повинен бути спрямований на практичну підготовку церковних кадрів (священиків, катехитів, дяків тощо), а інший («академічний», або «науковий») – на підготовку богословів-вчених у різних галузях богословської науки (біблістиці, патристиці, догматичному, літургічному, моральному,

---

²⁹ Бендик М. Богослов'я Церков у XXI столітті порівняльний аналіз концепцій богослов'я УГКЦ, УАПЦ і РПЦ. URL: <http://dds.edu.ua/en/publications/publications/miscellaneous/947-comparative-analysis-of-theology.html> (дата звернення: 23.04.2012); Закович М.М. Деякі аспекти узгодження світської і богословської освіти. URL: <http://duluman.uath.org/Zakovich.htm> (дата звернення: 08.10.2011); Вестель Ю. Теологія як наука і предмет викладання: на шляху до концепції світської теологічної освіти в Україні. Дата оновлення: 14 08 2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/daycomment/11403-teologiya-yak-nauka-i-predmet-vikladannya-na-shlyahu-do-koncepciyi-svit'skoyi-teologichnoi-osviti-v-ukrayini.html> (дата звернення: 23.04.2012); Філоненко О. Сучасна теологія, її шляхи, форми і можливе майбутнє: веб-конференція. URL: http://theology.in.ua/ua/bp/bpconference_details/17 (дата звернення: 08.10.2011).

³⁰ Димид о. М. Стан академічного богослов'я в УГКЦ. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~Dymyd/46429/> (дата звернення: 25.01.2012); Хромець В. Теологічне знання та теологічна освіта в Україні: короткий нарис. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/7841-teologichne-znannya-ta-teologichna-osvita-v-ukrayini-kortkij-naris.html> (дата звернення: 22.07.2011); Хромець В. Види та форми християнської богословської освіти: огляд світової практики. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/10621-vidi-ta-formi-xristiyanskoyi-bogoslovskoyi-osviti.html> (дата звернення: 22.07.2011).

³¹ Порівн.: Чорноморець Ю. Яку теологію потрібно викладати в Університетах? Дата оновлення: 30.08.2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/daycomment/11650-yaku-teologiyu-potribno-vikladati-v-universitetaх.html> (дата звернення: 23.04.2012); Христокін Г., Чорноморець Ю. Неможливість «надконфесійної світської теології». Дата оновлення: 15.09.2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/bogoslovya/11981-nemozhlivist-nadkonfesiynoyi-svit'skoyi-teologiyi.html> (дата звернення: 23.04.2012); Чорноморець Ю. Антиінтелектуалізм у теології УГКЦ: закономірна хвороба чи випадкова помилка? URL: http://risu.org.ua/article_print.php?id=5794&name=studies_of_religions&lang=ua& (дата звернення: 13.12.2011); Горкуша О. Теологія в освітньому ракурсі. Дата оновлення: 03.12.2011. URL: http://risu.org.ua/article_print.php?id=45774&name=studies_of_religions&lang=ua& (дата звернення: 13.12.2011); Чорноморець Ю. Богословський портал і нові можливості розвитку теології як академічної дисципліни в Україні. Дата оновлення: 22.09.2010. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/conferencedetails/16> (дата звернення: 07.10.2011).

пастирському богослов'ї, канонічному праві, еклезиології, історії Церкви тощо)**; тим часом важливою основою, своєрідним ферментом для їх формування, очевидно, повинна стати «містична теологія», змістом якої є передусім духовна формація, особистий і колективний досвід переживання євангельських істин та богословствування на основі першоджерел віри – Святого Письма, Передання та Вчительського Уряду Церкви. Так, кандидат філософських наук В. Хромець, розрізняючи чотири моделі богословської освіти («афінську», «єрусалимську», «жєневську» та «берлінську»), підкреслює, що «афінська модель», спрямована на виховання особистості на основі містичного досвіду, «може виступати ядром інших моделей», тим часом «єрусалимська модель» покликана підготувати місіонерів, «жєневська» – парафіяльних священиків, а «берлінська» – «теолога-науковця, який знає і може чітко розмежувати тонкощі віровчення своєї релігії»; власне, лише «берлінську модель» богословської освіти, на його думку, можна «у повній мірі долучати до переліку наук. І за такою теологією можна готувати фахівців у світських навчальних закладах і провадити захисти за державними стандартами, писати монографії, підручники та отримувати на них міністерські грифи»³².

Отже, враховуючи вищезгадані моделі класифікації «видів» богослов'я та моделей богословської освіти, можемо провести «менш-більш» об'єктивний аналіз особливостей історичного розвитку богословської освіти як цілісної, чітко структурованої системи спеціалізованої підготовки фахівців у галузі богослов'я (теології). Визнаємо, що така «раціоналістична схема» аналізу богословської освіти, напевно, викличе застереження як з боку самих богословів³³, так й інших науковців, особливо філософів і релігієзнавців³⁴, проте, підкреслимо, може і повинна бути прийнятою як умова для успішного історичного дослідження основних тенденцій розвитку богословської освіти УГКЦ на сучасному етапі.

Процес становлення і розвитку богословської освіти УГКЦ в незалежній Україні мав свої особливості, які обумовлювалися, на нашу

** слід відзначити, що диференціація богословської науки на окремі галузі наразі не регламентована жодним нормативним документами, спирається лише на історичну традицію, а тому її становлення а процесі інтеграції в науковий простір України ще потребуватиме додаткових студій.

³² Хромець В. Теологічне знання та теологічна освіта в Україні: короткий нарис... URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/7841-teologichne-znannya-ta-teologichna-osvita-v-ukrayini-korotkij-naris.html> (дата звернення: 22.07.2011).

³³ Концепція богословської освіти в Україні // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.7-8 (п. 8-12).

³⁴ Закович М.М. Деякі аспекти узгодження світської і богословської освіти. URL: <http://duluman.uath.org/Zakovjch.htm> (дата звернення: 20.05.2010); Горкуша О. Теологія в освітньому ракурсі... URL: http://risu.org.ua/article_print.php?id=45774&name=studies_of_religions&lang=ua& (дата звернення: 13.12.2011).

думку, конкретними стратегічними цілями певного історичного періоду. І саме цей фактор, на нашу думку, суттєво впливав на визначення пріоритетності тієї чи іншої складової, точніше «виду» богослов'я у процесі розвитку богословських навчальних закладів УГКЦ.

Вихід з підпілля, легалізація та відновлення організаційної структури УГКЦ в Україні в 1987-1991 рр. стимулювали процес відродження мережі закладів богословської освіти. Спершу, впродовж 1990-1994 рр., відновлюються духовні семінарії у Львові та Івано-Франківську, осередки яких мали історичне коріння з довоєнного періоду і продовжували існувати в «катакомбній» Церкві. В той же час навколо «катакомбних» осередків богословської освіти формуються духовні семінарії в Золочеві, Дрогобичі, Тернополі, Ужгороді, інші осередки богословської освіти в Коломиї та Чорткові. Невдовзі, у 1992-1994 р., з благословення Синоду єпископів УГКЦ відновлює свою діяльність Львівська богословська академія, історичні корені якої сягають 1929 р., коли її заснував митрополит Андрей Шептицький, та продовжуються з 1963 р., коли митрополит Йосиф Сліпий заснував у Римі Український католицький університет як правонаступника традицій ЛБА. В цілому перше десятиліття існування богословських навчальних закладів УГКЦ в Україні (до 2000 р.) було, на нашу думку, етапом відродження та становлення, спрямованим передусім на відповідну богословську підготовку священиків, потребу в яких так сильно відчувала відроджувана Церква. Звичайно, в цей період відбувається також зародження і становлення богословських освітніх закладів вищого рівня, серед яких були Львівська богословська академія, Івано-Франківський теологічно-катехитичний духовний інститут, Ужгородська богословська академія, діяльність яких спрямовувалася вже не тільки на підготовку священиків, катехитів, дяків та інших церковних кадрів, але й, частково, на початкову академічну формацію богословів-науковців, які відтак, для здобуття наукових ступенів з відповідної галузі богословських наук, продовжували навчання закордоном, в католицьких університетах Риму, Відня, Інсбрука, Любліна, Варшави тощо.

З середини 1990-х років відбувається деяке переосмислення стратегічних цілей закладів богословської освіти. Так, у 1997-2000 рр. було розроблено та схвалено Синодом єпископів УГКЦ «Концепцію богословської освіти в Україні», в якій було визначено основні пріоритети, місце і призначення, рівні та суб'єкти богословської освіти.

Автори «Концепції богословської освіти в Україні» намагалися окреслити суть богослов'я, спираючись на його «святоотцівське бачення» як «молитовного споглядання-спілкування-сопричастя до Осіб Пресвятої

Трійці»³⁵, тобто, поставили в основу концепції богословської освіти «містичну теологію», зберігаючи баланс з духовною формацією і «академічно-науковою» підготовкою (іншими словами, «формаційним» та «академічним» видами богослов'я).

Здійснивши короткий історичний екскурс та вказавши на «виклики часу», українські богослови спробували визначити концептуальні засади богословської освіти, з'ясувати її місце та призначення, охарактеризували її структуру. Ставлячи за мету повернути богослов'ю належне місце в Україні³⁶, вперше було окреслено богословську освіту як певну комплексну систему, структурі якої властиві два рівні (спеціальний та загальний), різні типи богословських закладів («богословські академії», «духовні семінарії», «катехитичні інститути», «інші типи навчальних закладів», «науково-богословські установи»), «академічні ступені» (бакалаври, магістри, доктори), категорії фахівців (богослови, священики, катехити, регенти, дяки, паламарі тощо), форми, засоби і методи навчання, а також запропоновано механізми розвитку богословських навчальних закладів УГКЦ (через афіліацію та акредитацію)³⁷.

Отже, автори «Концепції...», на нашу думку, здійснили «революційний» крок в реформуванні системи богословської освіти УГКЦ: вперше було зміщено акценти від пріоритетності «формаційного» виду богословської освіти, спрямованого виключно на підготовку священників, до концептуального гармонійного поєднання «трьох видів богослов'я» («академічного», «формаційного» і «містичного») та надання можливості «кожній людині навчатися спілкуванню з Богом»³⁸, тобто богословської освіти для всіх категорій «народу Божого» – не тільки духовенства і чернецтва, але й для мирян. Водночас, необхідно відзначити, що концептуальне поєднання «трьох видів богослов'я» треба було ще реалізувати на практиці, в діяльності богословських вищих навчальних закладів УГКЦ, через вибір конкретної «моделі» богословської освіти, а тим часом розмежування «спеціальної богословської освіти» і «загального християнського виховання» вже заклало організаційні передумови для

³⁵ Бендик М. Про Концепцію богословської освіти в Україні // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.33.

³⁶ Димид М. Питання акредитації богослов'я // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.4; Бендик М. Про Концепцію богословської освіти в Україні // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.34.

³⁷ Концепція богословської освіти в Україні // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.6-19; Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти у Львівській архієпархії та в УГКЦ // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.20-25.

³⁸ Див. та порівн.: Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.)... – С. 277 (п.ІІ); Концепція богословської освіти в Україні... – С.6 (п.3); Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти... – С.20 (п.1).

розвитку різних за рівнем і характером підготовки типів богословських навчальних закладів.

Центральним органом, який визначав стратегію реформування та розвитку богословської освіти, залишався Синод єпископів УГКЦ (з 2000 р. розподілено на Патріарший та Києво-Галицької митрополії). З метою забезпечення комплексного розвитку системи богословської освіти Патріарший Синод єпископів УГКЦ в Бучачі 16-21 липня 2000 р. вирішив: «Всебічно сприяти діяльності існуючих католицьких освітніх установ та докладати зусиль до створення нових для того, щоб піднести християнську освіту та мораль»³⁹.

Патріарший Синод єпископів УГКЦ у 2001-2002 рр. створив постійну Синодальну Комісію катехитичну і християнської освіти⁴⁰. Водночас в структурі Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ було збережено Комісію богословської освіти та виховання УГКЦ, а також створено Комісію у справах шкільництва⁴¹.

Відтепер кожен з двох рівнів богословської освіти УГКЦ поступово набував відносно самостійної «лінії розвитку»: по-перше, розвиток спеціальної богословської освіти, «підконтрольний» Комісії богословської освіти і виховання, зосереджувався в Львівській богословській академії (ЛБА) та єпархіальних духовних семінаріях; по-друге, загальне християнське виховання, «регульоване» Комісією у справах шкільництва, здійснювалося через мережу греко-католицьких загальноосвітніх шкіл, ліцеїв і коледжів, недільних шкіл у парафіях, християнських організацій і товариств. Слід зауважити, що надалі ми будемо аналізувати тенденції розвитку саме «спеціальної богословської освіти», залишаючи поза увагою навчальні заклади та осередки «загального християнського виховання», в тому числі греко-католицькі загальноосвітні та недільні школи.

Характеризуючи тенденції розвитку спеціальної богословської освіти УГКЦ у 2000 – 2018 рр., слід відзначити, що її також, на нашу думку, можна диференціювати на декілька напрямів, перший з яких спрямований виключно на підготовку священнослужителів, другий – на підготовку інших церковних кадрів (катехитів, дяків, регентів церковних хорів тощо), а третій – вже

³⁹ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ у Бучачі Тернопільської області 16-21 липня 2000 р. Б. URL: <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2000/> (дата звернення: 13.12.2011). – (п.11).

⁴⁰ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ у Львові-Крехові 1-5 липня 2001 р. URL: <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2001/> (дата звернення: 13.12.2011). – (п.16);
Постанови Синоду Єпископів УГКЦ у м. Київ 7-12 липня 2002 р. URL: <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2002/> (дата звернення: 13.12.2011). – (п.15)).

⁴¹ Постанови 10-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ, Київ, 23 березня 2001 р. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2001_1/ (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 1).

зосереджений на академічній та духовній формації богословів⁴². Коли перші два напрями богословської освіти повинні були забезпечити, так би мовити, щоденні кадрові потреби УГКЦ у священниках, починаючи від єпархіальних управлінь і завершуючи парафіяльними спільнотами, то третій напрям, очевидно, був спрямований на більш довготривалу перспективу, оскільки забезпечував підготовку богословів-науковців, а серед них – майбутніх єпископів, монахів, авторитетних вчених-богословів, тобто тієї євангельської «закваски», котра в перспективі могла суттєво вплинути на розвиток всієї Церкви.

Звичайно, пріоритетним напрямком розвитку спеціальної богословської освіти УГКЦ у 2000–2018 рр. залишилась підготовка нового покоління священників у мережі єпархіальних семінарій. Однак для його перспективного розвитку необхідно було врахувати новітні «виклики часу» та загальні тенденції розвитку УГКЦ. Так, розвиток організаційної структури УГКЦ (включаючи створення через поділ нових єпархій, організацію відповідних єпархіальних органів, розвиток богословських навчальних закладів тощо) на «традиційній» території, в західних областях України, потребував відповідного «кадрового забезпечення» богословами переважно з вищою спеціальною богословською освітою (бажано ліцензіатів чи докторів богослов'я), хоча і потреби парафіяльної мережі також ще не були достатньо задоволені; тим часом поширення юрисдикційних структур УГКЦ в центральні, східні та південні області України, де домінували Православні Церкви⁴³, стимулювало пошук дещо іншої «моделі» підготовки священників, які були б здатні до євангелізаційної та місіонерської праці в іншо-конфесійному середовищі. Ці загальні тенденції розвитку УГКЦ, очевидно, мали б привести до певної «вужчої спеціалізації» закладів спеціальної богословської освіти УГКЦ, однак спершу необхідно було знайти певний «спільний знаменник» у процесі академічної та духовної формації священників.

Крім того, упродовж 1990–2000 рр. сформувалися та почали виявлятися деякі відмінні тенденції у програмах формації священників в окремих богословських навчальних закладах УГКЦ (Львівській духовній семінарії Святого Духа, Івано-Франківській духовній семінарії ім. св. Священномученика Йосафата, Тернопільській вищій духовній семінарії ім. Патріарха Йосифа Сліпого, Дрогобицькій духовній семінарії), що було

⁴² Порівн.: Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти... С.20-21.

⁴³ Гринчишин Т. Мапа й статистика Церков київської традиції: Центр, Схід та Південь України // Патріархат. 2007. № 5 (402). URL: <http://patriyarkhat.org.ua/ukr/archive/article;410;402/> (дата звернення: 20.04.2012).

закономірним наслідком їх поступового відродження після виходу з підпілля та становлення в нових умовах релігійної свободи в Україні. Так, в Дрогобицькій духовній семінарії навчальна програма поступово була побудована на основі східної візантійської традиції, відповідно до якої було збільшено питому вагу «літургійно-патристичного блоку» у філософському та богословському циклах підготовки⁴⁴. Тим часом у Львівській духовній семінарії Святого Духа розроблено таку «програму наукового, духовного, душпастирського, місійного формування майбутніх священиків та духовних лідерів», згідно з якою «кандидати на священство виховуються з огляду на чотири основні аспекти формації: людський, духовний, інтелектуальний та пасторальний»⁴⁵. Крім загальних підходів до формації, в різних духовних семінаріях УГКЦ зберігалися певні особливості у викладанні тих чи інших богословських дисциплін. Звичайно, не слід перебільшувати відмінностей в програмі академічної підготовки та духовної формації згаданих духовних семінарій, проте, підкреслимо, саме їх наявність спонукала Синодальні Комісії УГКЦ, відповідальні за формацію духовенства, та ректорів духовних семінарій до певної уніфікації й удосконалення програм підготовки.

Передусім необхідно було виробити спільну навчальну програму для духовних семінарій УГКЦ через узгодження підходів до змісту навчальних богословських дисциплін, організації навчального процесу і духовної формації кандидатів до священства. З цією метою у 2000 р. Синодальна Комісія священничої формації УГКЦ сформувала «Проект навчального плану філософії і теології в Україні», на основі якого Комісія богословської освіти і виховання УГКЦ в Україні розробила «Навчальну програму духовних семінарій України». В останньому документі було уніфіковано перші 5 років навчання в семінаріях (підготовчий рік і 4 роки філософсько-богословських студій), а також подано пропозиції щодо 6-го й 7-го років навчання душпастирського напрямку, враховуючи новітні вимоги щодо потреби спеціалізації окремих семінарій за різними профілями, серед яких – академічний, парафіяльний, душпастирство родини і молоді, військове капеланство, духовне провідництво тощо⁴⁶. Згодом, у 2005 – 2008 рр., дві Синодальні Комісії – у справах священничої формації та у справах духовенства і монашества – розробили Програму священничої формації

⁴⁴ Дрогобицька духовна семінарія: Специфіка програми. URL: <http://dds.edu.ua/about/2/programm.html> (дата звернення: 22.07.2011).

⁴⁵ Львівська духовна семінарія: Історія: Новітня історія семінарії. URL: <http://www.lvs.lviv.ua/sychiv.html> (дата звернення: 31.03.2010); Освітні заклади УГКЦ в Україні. URL: <http://www.ugcc.org.ua/44.0.html> (дата звернення: 27.01.2010).

⁴⁶ Навчальна програма духовних семінарій України, прийнята на зустрічі Ради ректорів 26 червня 2000 р. // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.26-31.

УГКЦ, схвалено Патріаршим Синодом єпископів 2008 р. на 5-річний випробувальний термін⁴⁷. Проблема формації та життя священників знайшла належне місце і в душпастирському плані Києво-Галицької митрополії УГКЦ⁴⁸. Відтепер система богословської підготовки священників передбачала продовження духовної формації після закінчення навчання в семінарії та навіть після здобуття ієрейських свячень. Митрополичий Синод запровадив обов'язкові богословські іспити у випадках надання юрисдикції на сповідь перед свяченнями, у перші п'ять років священства, під час конкурсу на вакантну парафію; рекомендовано єпископам проводити «формаційно-братерські зустрічі для священників упродовж перших 5-10 років священства»⁴⁹.

З огляду на потреби «нової євангелізації» Патріарший і Митрополичий Синоди єпископів УГКЦ почали акцентувати увагу на формуванні священників-місіонерів, доручивши у 2009 – 2010 рр. Патріаршій Комісії священничого виховання та ректорам духовних семінарій УГКЦ розробити академічну програму місіології і «напрямні душпастирства покликань», а Пасторально-місійному відділу Патріаршої Курії УГКЦ – «організувати спеціалізовані центри вишколу місіонерів та кандидатів для служіння українським емігрантам»⁵⁰. Вже влітку 2011 р. Пасторально-місійний відділ УГКЦ провів на базі Львівської духовної семінарії Святого Духа перший практичний курс місійного служіння⁵¹. Водночас з метою розвитку «нової

⁴⁷ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ у м. Львові (Брюховичі) 25-31 серпня 2005 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/285.0.html>. (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 2, 3); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ у м. Львові – Брюховичах 13-20 вересня 2006 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/284.0.html> (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 3); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ у Львові – Брюховичах 2-9 вересня 2008 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html> (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 5).

⁴⁸ Постанови 10-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ, Київ, 23 березня 2001 р. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2001_1/ (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 3); Постанови 24-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ, Зарваниця, 2-3 вересня 2004 р. Б. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_3/ (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 3); Постанови 48-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ, Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1059.0.html> (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 2, 9).

⁴⁹ Постанови 48-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ, Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/917.0.html> (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 5, 6, 7); Постанови 49-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ, Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1156.0.html> (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 7, 8).

⁵⁰ Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ у Львові – Брюховичах 2-9 вересня 2008 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html> (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 21а, 21б, 21в); Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ у Львові – Брюховичах, 2-9 вересня 2010 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html> (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 2Г, 18); Постанови 44-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ, Київ – Княжичі, 23-24 квітня 2009 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/649.0.html> (дата звернення: 13.12.2011). – (п. 1).

⁵¹ У Львові вивчають практичні аспекти душпастирського служіння на місіях. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?tx_ttnews\[tt_news\]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?tx_ttnews[tt_news]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16) (дата звернення: 13.12.2011); Семінаристи УГКЦ отримали сертифікат про завершення практичного

євангелізації» в східних областях України у 2010 р. створено Київську Трьохсвятительську духовну семінарію, яка розпочала підготовку священників для мережі громад Київської архієпархії, Донецько-Харківського й Одесько-Кримського екзархатів УГКЦ⁵².

Таким чином, академічна та духовна формація кандидатів до священства залишилась упродовж 2000 – 2018 рр. одним із найважливіших, пріоритетних напрямів розвитку спеціальної богословської освіти УГКЦ. Серед новітніх тенденцій розвитку цього напрямку богословської освіти слід відзначити обґрунтування та поступове впровадження в навчально-формаційну програму духовних семінарій УГКЦ можливостей для «спеціалізованої» підготовки священників за окремими видами душпастирської праці, серед яких – місіонерство, академічне душпастирство, душпастирство родини і сім'ї, військово капеланство тощо.

Розвиток другого напрямку спеціальної богословської освіти УГКЦ, покликаною, відповідно до «Концепції богословської освіти» (1998 р.), вести підготовку «інших церковних кадрів» – катехитів, дяків і регентів, треба визнати, відбувався дещо повільнішими темпами, хоча ще у 1990-х рр. майже в кожній єпархії УГКЦ у західних областях України було створено цілу мережу відповідних богословських навчальних закладів, серед яких – катехитичні або катехитично-педагогічні інститути, інститути вищої релігійної культури та духовно-релігійної освіти, дяківсько-регентські школи, училища й коледжі тощо⁵³. Важливе значення для підготовки катехитів і організації катехитичного служіння мали розроблені Синодальною Катехитичною комісією та схвалені Патріаршим Синодом єпископів УГКЦ два фундаментальних документи – «Катехитичний правильник УГКЦ» (2000 р.) та Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха» (2011 р.)⁵⁴. Водночас Патріарший Синод єпископів УГКЦ всіляко сприяв

місійного курсу. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34) (дата звернення: 13.12.2011).

⁵² Київська Трьохсвятительська духовна семінарія УГКЦ оголосила набір вступників на 2011-2012 академічний рік. Дата оновлення: 17.05.2011. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1) (дата звернення: 13.12.2011); «Хочу вірити, що тут, у семінарії, починається церковне і національне відродження України», – Блаженніший Святослав. Дата оновлення: 05.06.2011. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/) (дата звернення: 13.12.2011).

⁵³ Освітні заклади УГКЦ в Україні. URL: <http://www.ugcc.org.ua/44.0.html> (дата звернення: 27.01.2010); Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти... – С.20-21; Коломийсько-Чернівецька єпархія УГКЦ: Дяківсько-катехитичний коледж. URL: <http://diocese.ko.if.ua/college.html> (дата звернення: 22.07.2011); Катехитично-педагогічний інститут Українського Католицького університету. URL: www.ucu.edu.ua/academics/catechtticl/ (дата звернення: 14.08.2010).

⁵⁴ Цюпа с. Луїза. Виикнення Катехитичного правильника // Богословія. – Т.64, кн..1-4. – Львів, 2000. – С.100-103; Презентація Катехитичного Правильника: (Вісті з ЛБА) // Нова Зоря. – 2000. – 10 травня. – Ч.19. – С.2;

розвитку катехизації, зокрема, зобов'язуючи парафіяльних священників активізувати працю в цьому напрямку⁵⁵. Разом з тим, мусимо зауважити, що безпосередньо спеціальна богословська освіта катехитів у 2000-х рр., порівняно з попереднім десятиліттям, переживала деяке сповільнення темпів, що обумовлювалося, на нашу думку, відсутністю чіткої програми підготовки цієї категорії церковних фахівців на рівні всієї УГКЦ, невизнанням державою дипломів випускників богословських вищих навчальних закладів, а відповідно й неможливістю працевлаштування у мережі державних загальноосвітніх шкіл без додаткової вищої освіти державного зразка, недостатнім рівнем розвитку мережі церковних загальноосвітніх та недільних парафіяльних шкіл тощо. Слід зауважити, що, попри нормативне регулювання структурного забезпечення та організації катехизації на основі розділів 5-го і 6-го «Катехитичного правильника УГКЦ»⁵⁶, на жаль, так і не було створено відповідного документу з практичними вказівками щодо підготовки самих катехитів, наприклад, на зразок «Навчальної програми духовних семінарій України», яка стала практичним програмним документом для підготовки священників.

Упродовж першого десятиліття ХХІ ст. поступово зростала питома вага третього напрямку спеціальної богословської освіти УГКЦ – академічного (або наукового) богослов'я. Однак досить тривалий час єдиним репрезентантом цього напрямку була тільки Львівська богословська академія, відновлена за рішенням Синоду єпископів УГКЦ у 1994 р. та реорганізована в Український католицький університету за рішенням Фонду св. Климентія у 2002 р.⁵⁷. Слід зауважити, що на початку 2000-х рр., інші богословські навчальні заклади УГКЦ, зокрема, Івано-Франківський теологічно-катехитичний духовний інститут (реорганізований у 2000 р. в теологічну академію) та Ужгородська богословська академія, не тільки формально не були зараховані авторами «Концепції богословської освіти в Україні» (1998 р.) до статусу «богословської академії»⁵⁸, але й фактично деякий час об'єктивно не могли претендувати на такий рівень, оскільки, по-перше, їх

Петрів О., о. Структурне забезпечення катехизи в УГКЦ // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.120-123; Катехитичне служіння в УГКЦ сьогодні: досвід, труднощі, перспективи Документи та матеріали. Науково-практична конференція, присвячена Митрополитові Андрею та Патріярхові Йосифу / Патріярша Катехитична комісія, Катехитично-Педагогічний Інститут УКУ. – Львів: Свічадо, 2005. – 190 с.; Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха». – Львів: Синод єпископів УГКЦ, Комісія у справах катехизації УГКЦ, 2011. – 336 с. + 64 іл.

⁵⁵ Постанови Патріяршого Синоду Єпископів УГКЦ у Філадельфії – Дойлставні – Вашингтоні (США), 27 вересня – 6 жовтня 2007 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/253.0.html> (дата звернення: 05.01.2012).

⁵⁶ Петрів О., о. Структурне забезпечення катехизи в УГКЦ... – С.120-123.

⁵⁷ Освітні заклади УГКЦ в Україні. URL:<http://www.ugcc.org.ua/44.0.html> (дата звернення: 27.01.2010).

⁵⁸ Концепція богословської освіти в Україні... – С. 16-17 (п.38, 39, 40); Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти... – С. 20-21.

головним завданням була виключно підготовка священиків і катехитів, а по-друге, їхня організаційна структура, матеріально-технічна база і кадрове забезпечення були недостатніми для розв'язання відповідних завдань. Звичайно, випускники цих богословських вищих навчальних закладів могли продовжувати богословські студії закордоном, проте, підкреслимо, жоден заклад, крім ЛБА – УКУ, тривалий час не міг самостійно забезпечити належної організації фундаментальних або прикладних наукових досліджень та підготовки кадрів вищого рівня (з відповідними науковими ступенями) у галузі богословських наук.

Особлива роль у розвитку богословської освіти і науки відводилась Львівській богословській академії. Спершу, з 1994 р., в структурі ЛБА були тільки один навчальний факультет (богословський) та один науковий інститут (Інститут історії Церкви). Поступово організаційна структура ЛБА була значно розширена: по-перше, створено нові наукові інститути – Інститут неолатиністики (1995 р.), Інститут богословської термінології та перекладів (1996 р.), Інститут релігії та суспільства (1997 р.), Інститут родини та подружнього життя (1997 р.), Катехитично-педагогічний інститут (1998 р.), Інститут Літургійних наук (1999 р.), Інститут екуменічних студій (2004 р.), Інститут канонічного права (2000 р.)⁵⁹; по-друге, у 2001 р., крім філософсько-богословського, було засновано гуманітарний факультет⁶⁰. Водночас вживалися заходи щодо акредитації богословських закладів УГКЦ. У 1998 р., ЛБА здобула міжнародну акредитацію Конгрегації католицької освіти Апостольського Престолу, завдяки якій диплом бакалавра з богослов'я почав визнаватися багатьма католицькими навчальними закладами в світі⁶¹. У 2001 р., Патріарший Синод єпископів УГКЦ, керуючись кан. 648-649

---

⁵⁹ Наукові інститути Українського Католицького Університету. Дата оновлення: 31.03.2011. URL: <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/institutes/>; Поважна наука... ерудистика: Інтерв'ю з директором Інституту неолатиністики УКУ для газети «Поступ» №141 від 15-16 вересня 2001. URL: www.postup.brama.com/010915/141_9_1.html; Інститут богословської термінології та перекладів Українського Католицького Університету. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/institut-bohoslovskoj-terminolohiji/; Інститут релігії та суспільства Українського Католицького Університету. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/religionsociety/; Інститут родини та подружнього життя Українського Католицького Університету. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/marriagefamilylife/; Катехитично-педагогічний інститут Українського Католицького університету. URL: www.ucu.edu.ua/academics/catechtticl/; Інститут Літургійних наук Українського Католицького Університету. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/ils/; Недавня О. Сучасний розвиток УГКЦ: стан... URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/ (дата звернення: 22.02.2011); Інститут Екуменічних Студій Українського Католицького Університету. URL: www.ecumenicalstudies.org.ua; Інститут Церковного права Українського католицького Університету. URL: www.icl.org.ua/index.php/;

⁶⁰ Гуманітарний факультет УКУ. URL: <http://clio.ucu.edu.ua/>.

⁶¹ Український Католицький Університет: Історія: Історія становлення. Дата оновлення: 27.01.2010. URL: <http://www.ichistory.org/taex/ukrainian/section1.html>; Тафт Р.Ф. Слово до випускників [Львівської Богословської Академії 25 червня 2000 року] // Богослов'я. – Т.64, кн..1-4. – Львів, 2000. – С.95.

ККСЦ⁶², надав Катехитично-педагогічному інституту ЛБА статус вищого навчального закладу та право присвоювати академічний ступінь «магістра релігійних наук»⁶³. Отже, поступова розбудова структури та міжнародна акредитація ЛБА дозволили розпочати заходи щодо створення вищого богословського закладу УГКЦ – католицького університету. У 2002 р. за рішенням Фонду святого Климентія Львівська Богословська академія була реорганізована в Український Католицький університет, в якому існували два факультети – філософсько-богословський та гуманітарний⁶⁴. Характерно, що з цього часу УКУ в Римі набував зовсім іншого статусу: за влучним виразом голови товариства «Свята Софія» о. Івана Дацька, «мати УКУ – у Львові, а університет в Римі – її перша дочка»⁶⁵.

Становлення УКУ в дальшій перспективі залежало від декількох факторів – вибору концепції розвитку, правового поля його діяльності, структури та якісного складу професорсько-викладацького колективу. Особливістю УКУ було те, що з 2002 р. він, за визначенням віце-ректора УКУ М. Мариновича, увійшов у дві правові системи: «правове поле Української держави – як вищий навчальний заклад, визнаний Міністерством освіти й науки; і канонічне поле Католицької Церкви – як університет католицький, визнаний своєю Церквою і Конгрегацією католицької освіти у Ватикані». Звідси виникала необхідність, по-перше, узгодження та корекції в діяльності УКУ норм цих двох правових систем, а по-друге, вибору одного з багатьох варіантів концепції розвитку УКУ⁶⁶. Вже під час інавгурації (відкриття) УКУ в Львові 25-29 червня 2002 р. було обговорено концептуальні основи становлення і розвитку цього богословського вищого навчального і наукового закладу⁶⁷. Перший ректор УКУ о. д-р Б.Гудзяк, підкресливши необхідність «творчого і гармонійного поєднання віри та розуму», наголосив, що основними завданнями УКУ є збагачення академічного дискурсу, відродження міждисциплінарного характеру вищої освіти, науковий пошук на основі антиномічного таїнственного виміру

⁶² Кодекс канонів Східних Церков... – С.184.

⁶³ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ у Львові-Крехові 1-5 липня 2001 р. URL: <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2001/>. – (п.4, 5, 16).

⁶⁴ Недавня О. Сучасний розвиток УГКЦ: стан... URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/; Ідентичність і місія Українського Католицького Університету: Доповіді, промови і дискусії інавгураційних урочистостей 25-29 червня 2002 року / Редактори-упорядники У. Головач, М. Маринович і А. Ясіновський. – Львів: Вид-во УКУ, 2003. – С. 21, 24.

⁶⁵ Кудрик Н. Український Католицький Університет в Римі відновлює діяльність. Дата оновлення: 10.12.2008. URL: // <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1358418.html> (дата звернення: 05.01.2012); УКУ в Римі: Історія. URL: <http://rome.ucu.edu.ua/institut-klimenta-u-rymi/istoriya/> (дата звернення: 05.01.2012); УКУ в Римі: Український осередок в Римі. URL: <http://rome.ucu.edu.ua/> (дата звернення: 05.01.2012).

⁶⁶ Ідентичність і місія Українського Католицького Університету: Доповіді... – С.12.

⁶⁷ Ідентичність і місія Українського Католицького Університету: Доповіді... – 248 с.

істини, поширення християнської етики праці та навчання, екуменічний діалог⁶⁸. Отже, УКУ в Львові став першим католицьким університетом УГКЦ на території України, що був покликаний розвивати богословську освіту і науку, сприяти «новій євангелізації» суспільства.

У наступному десятилітті Український Католицький університет, від якого у 2006 р. було відокремлено Львівську духовну семінарію Святого Духа⁶⁹, продовжував розвивати свою освітню та наукову діяльність. В Інституті літургійних наук УКУ запроваджено 2-річну дяківсько-регентську програму⁷⁰. З метою координації науково-дослідної та видавничої праці в структурі УКУ в 2003 р. було створено Науковий відділ і Видавничу раду⁷¹. Активізували свою діяльність наукові інститути УКУ, послугами яких почали користуватися Патріарший і Митрополичий Синоди єпископів УГКЦ. Так, у 2002 р. Митрополичий Синод єпископів УГКЦ доручив УКУ розпочати працю з проведення навчальної програми в Києві⁷², Патріарший Синод у 2005 р. доручив Інституту екуменічних студій організувати Унійний з'їзд у Велеграді 2007 р. з нагоди 100-річчя Першого унійного з'їзду під проводом Митрополита Андрея Шептицького⁷³; у 2010 р. – організувати конференції та інші заходи в діаспорі «для поширення знань про ідентичність та місію УГКЦ в Католицькій Церкві», у співпраці з Пасторально-місійним відділом Патріаршої Курії УГКЦ розробити концепцію створення Пасторально-місійного інституту УГКЦ, створити в структурі католицького університету кафедру пастирського богослов'я⁷⁴. Враховуючи значення УКУ, ієрархи УГКЦ постійно дбали про його розвиток, закликали громадськість підтримати цей заклад⁷⁵. Характерно, що серед випускників УКУ (до 2010 р.) 29% стали священиками та дяконами, 26% продовжили навчання в Україні

⁶⁸ Ідентичність і місія Українського Католицького Університету: Доповіді... – С.27-34.

⁶⁹ Постанови 32-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Заврваниця, 20-21 жовтня 2006 р. Б. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2006_5/; <http://www.ugcc.org.ua/278.0.html> (дата звернення: 05.01.2012). – (п.2).

⁷⁰ Постанови 42-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 17-18 грудня 2008 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/450.0.html> (дата звернення: 05.01.2012). – (п.9).

⁷¹ Науковий відділ Українського Католицького Університету. Дата оновлення: 31.03.2011. URL: <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/office/> (дата звернення: 05.01.2012).

⁷² Постанови 17-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 6 грудня 2002 р. Б. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_5/ (дата звернення: 05.01.2012). – (п.7).

⁷³ Постанови Синоду Єпископів УГКЦ у м. Львові (Брюховичі) 25-31 серпня 2005 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/285.0.html> (дата звернення: 05.01.2012). – (п.15).

⁷⁴ Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ у Львові – Брюховичах, 2-9 вересня 2010 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html> (дата звернення: 05.01.2012). – (пп. 2г, 2д, 19).

⁷⁵ Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ у м. Львові – Брюховичах 13-20 вересня 2006 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/284.0.html> (дата звернення: 05.01.2012). – (п.30); Звернення Блаженнішого Святослава щодо підтримки вступної кампанії Українського Католицького Університету. Дано в Києві, при Патріаршому Соборі Воскресіння Христового, 17 червня 2011 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1861.0.html> (дата звернення: 05.01.2012).

або за кордоном, 17% залишилися працювати в УКУ, 14% задіяні в соціальній сфері, 10% працюють у бізнесі, 4% закінчили навчання за кордоном і викладають тепер в УКУ⁷⁶. Отож, вже за перше десятиліття (2002-2012 рр.) Український Католицький університет, створений з ініціативи та під опікою УГКЦ, почав активно виконувати покладену на нього ієрархією місію «нової євангелізації» українського суспільства.

На початку XXI-го ст. все більшої актуальності набуває питання визнання Української державою богословських вищих навчальних закладів традиційних християнських Церков. З огляду на це, як стверджує В.Фенич, «можливість отримати державну ліцензію на надання кваліфікаційних послуг з богословських програм стали для спільноти ЛБА/УКУ не просто питанням легалізації академії / університету як вищого богословського навчального закладу, а справою принципу»⁷⁷.

Першим кроком в справі «легалізації» та інтеграції богослов'я в державний освітній і науковий простір було підписання 18 квітня 2000 р. «Меморандуму про співпрацю Міністерства освіти і науки України, Державного комітету України у справах релігій та Всеукраїнської ради Церков і релігійних організацій», в якому зазначено намір «здійснити необхідні заходи щодо запровадження до Переліку напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, спеціальності «Теологія»⁷⁸. Характерно, що майже одразу після підписання цього документу, 21-22 квітня 2000 р., у ЛБА було проведено семінар «Богословська освіта в Україні», учасники якого (зокрема, о. С. Шевчук, о. П. Галадза, А. Костюк, Т. Добко) обговорили проблеми впливу християнської освіти на формування держави та громадянського суспільства, можливості державного визнання спеціальності «Богослов'я» як освітньої та наукової галузі, перспективи акредитації богословських вищих навчальних закладів⁷⁹. Однак рішення Міністерства освіти і науки України у 2002 р. про внесення до «Переліку напрямків і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах» спеціальності «Богослов'я» в межах напряму підготовки «Філософія» дало можливість присвоювати лише кваліфікацію «бакалавр філософії», а не «бакалавр богослов'я», і саме ця обставина згодом викликала серйозні

⁷⁶ Богослов'я – не теологія? URL: <http://umoloda.kiev.ua/print/84/45/15358/> (дата звернення: 19.10.2010).

⁷⁷ Фенич В.І. Богословська католицька освіта: деякі міркування про стан і перспективи її розвитку в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/natural/nvunu/1st/2008_21/031.htm (дата звернення: 31.03.2011).

⁷⁸ Цит. за: Димид М., о. Питання акредитації богослов'я // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.3-5.

⁷⁹ Див.: Семінар «Богословська освіта в Україні»: (Вісті з ЛБА) // Нова Зоря. – Івано-Франківськ, 2000. – 26 квітня. – Ч.17-18. – С.6; Матеріали семінару «Богословська освіта в Україні», 21-22.04.2000 р., Львівська Богословська Академія // Богословія. – Львів, 2000. – Том 64. – С.35-78.

застереження з боку Церкви щодо можливої втрати змісту богословської освіти внаслідок державної акредитації, щодо самої процедури ліцензування богословських навчальних закладів тощо⁸⁰.

Зрештою, процес визнання Українською державою богословської освіти і науки затягнувся на ціле десятиліття і, слід зауважити, отримав правові основи для його повноцінної реалізації лише у 2014–2015 рр.

Спершу, у 2005 р., зважаючи на звернення до Президента України В.Ющенка Глави УГКЦ Любомира Гузара, ректорів університетів І.Вакарчука (ЛНУ) та В.Брюховецького (НаУКМА), Міністерство освіти і науки України розпочало процес формування Робочої групи щодо розробки державного освітнього стандарту з богослов'я, до якої увійшли науковці з різних вищих навчальних закладів України, в тому числі Т.Добко від УКУ⁸¹. Згодом наказом МОН України № 363 від 16 червня 2005 року до переліку спеціальностей, за якими здобувався освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр», було додано спеціальність «Богослов'я (теологія)» у межах напряму підготовки «Філософія», але вже 13 грудня 2006 року ця спеціальність була виключена з переліку напрямків підготовки бакалаврів постановою № 1719 Кабінету міністрів України, і з того часу спеціалістів та магістрів богослов'я (теології) в Україні можна було готувати на базі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра філософії⁸².

Тим часом у березні – квітні 2006 року Державна акредитаційна комісія прийняла рішення про ліцензування програм підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів богослов'я та акредитацію програми підготовки бакалаврів богослов'я в Українському Католицькому Університеті, завдяки чому 7 липня 2006 року вперше в історії сучасної України 104 випускники богословської програми отримали дипломи бакалавра богослов'я державного

---

⁸⁰ Фенич В.І. Богословська католицька освіта: деякі міркування про стан і перспективи її розвитку в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/natural/nvunu/Ist/2008_21/031.htm (дата звернення: 31.03.2011); Браславець О., Єрмак І. Теологічна освіта в Україні: Чи прийшло свято на богословську вулицю? URL: http://dt.ua/SOCIETY/teologichna_osvita_v_ukrayini_chi_priyshlo_svyato_na_bogoslovsku_vulitsyu-29742.html (дата звернення: 27.10.2011).

⁸¹ Фенич В.І. Богословська католицька освіта: деякі міркування про стан і перспективи її розвитку в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/natural/nvunu/Ist/2008_21/031.htm (дата звернення: 27.01.2010); Наказ Міністерства освіти і науки України № 766 від 09.11.2006 «Про створення робочої групи з розробки складових галузевого стандарту зі спеціальності «Богослов'я (Теологія)» напряму підготовки 0301 «Філософія». URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1038.1307.0> (дата звернення: 31.03.2011); Добко Т. Академічне богослов'я в Україні. А віз і нині там... // Патріярхат. URL: <http://www.patriyarkhat.org.ua/ukr/authors/article;166/> (дата звернення: 11.08.2010).

⁸² Вища богословська освіта в Україні: дві сторони одного диплому. Розповідає ігумен Євфросин (Білаш), заступник голови Місіонерського відділу при Священному Синоді УПЦ, доктор богослов'я, магістр психології, старший викладач економіко-правового факультету Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова. Дата оновлення: 02.12.2010. URL: http://theology.in.ua/ua/bp/theological_monitoring/39398/ (дата звернення: 03.12.2010); <http://orthodoxy.org.ua/node/14012> (дата звернення: 03.12.2010).

зразка⁸³. Державна акредитація УКУ мала велике значення для розвитку богословської освіти УГКЦ, оскільки відтепер католицький університет був інтегрований в освітній і науковий простір Української держави. Акредитація УКУ відкривала передусім нові перспективи для інших богословських вищих навчальних закладів УГКЦ, серед яких були Івано-Франківська теологічна академія та Ужгородська богословська академія. З метою популяризації ідеї державної акредитації у вересні 2006 р. в УКУ відбувся семінар «Акредитація богословської освіти в Україні: досвід УКУ та перспективи співпраці», учасники якого активно обговорили різноманітні аспекти процесу державної акредитації католицького університету⁸⁴.

Процес інтеграції богословської освіти і науки в державне правове поле набув завершеного вигляду із прийняттям у 2010-2011 рр. низки важливих державних рішень: постанови Кабінету міністрів України № 787 від 27 серпня 2010 р. про підготовку спеціалістів і магістрів за напрямом підготовки «Теологія (богослов'я)» галузі знань «Гуманітарні науки», постанови ВАК України № 273 від 15 травня 2010 р. про внесення богослов'я до переліку наукових спеціальностей, за якими здійснюється підготовка і захист дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата і доктора філософських наук; постанови Кабінету міністрів України № 267 від 17 березня 2011 р. про підготовку бакалаврів з напряму підготовки «Богослов'я (теологія)» галузі знань «Гуманітарні науки» із врахуванням конфесійного поділу⁸⁵. Врешті,

---

⁸³ Чернявська М. Семінар «Акредитація богословської освіти в Україні» відбудеться 16 вересня у Львівській духовній семінарії Святого Духа. Дата оновлення: 15.09.2006. URL: <http://ru.christiantoday.com/article/1536.htm> (дата звернення: 18.10.2011); Акредитація богослов'я ставить перед Українським католицьким університетом нові завдання. Дата оновлення: 06.03.2006. URL: <http://old.risu.org.ua/ukr/news/article:9379/> (дата звернення: 18.10.2011); Решетніков Ю. Релігійна освіта в Україні та її правовий стан: (Доповідь на конференції 24.10.2007). URL: http://old.risu.org.ua/ukr/study/research_conference/education_yresh_0710/ (дата звернення: 20.01.2012); Державна акредитація навчальних програм УКУ. Дата оновлення: 11.05.2006. URL: <http://ucu.edu.ua/library/889/> (дата звернення: 20.09.2011).

⁸⁴ Акредитація богословської освіти в Україні: досвід УКУ та перспективи співпраці: програма науково-практичного семінару. Дата оновлення: 14.09.2006. URL: <http://ucu.edu.ua/news/1612/> (дата звернення: 19.10.2011).

⁸⁵ Богослов'я – окремий напрямок підготовки бакалаврів. URL: <http://www.laityugcc.org.ua/novina-povnistju/items/bachelors-could-be-schooled-in-theology.html> (дата звернення: 19.10.2011); Богослов'я залишилось у переліку спеціальностей, за якими в Україні готують спеціалістів та магістрів. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=710%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk (дата звернення: 08.09.2010); Богослов'я визнано окремим напрямом підготовки бакалаврів, але з конфесійним поділом. URL: http://www.catholic-media.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3753:2011-03-23-08-58-23&catid=73&Itemid=225 (дата звернення: 24.03.2011); Постанова Кабінету міністрів України від 13 грудня 2006 р. №1719 «Перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ за 2007 – 2010 рр.)». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1719-2006-%EF&p=128206280> (дата звернення: 05.01.2012); Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2011 р. №267 «Про внесення змін до переліків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 року №1719 та від 27 серпня 2010 року №787. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=267-2011-%EF>

наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1210 від 21 жовтня 2011 р. було доручено Робочій групі «розглянути питання визнання дипломів і наукових ступенів випускників вищих духовних навчальних закладів та внести проекти відповідних актів»⁸⁶. Отже, із прийняттям цих документів було, треба підкреслити, в цілому було сформовано законодавчу базу для проведення державної акредитації та ліцензування закладів богословської освіти і науки⁸⁷.

Законодавчі кроки держави в напрямку визнання богослов'я невдовзі викликали не тільки практичний інтерес зацікавлених сторін (як правило, представників богословських вищих навчальних закладів), але й дискусії в середовищі українських богословів, релігієзнавців та інших науковців, які симпатизували богослов'ю або й належали до різних християнських Церков і конфесій, щодо цілей, середовища стандартів і рівня розвитку академічного богослов'я, його становлення як освітньої та наукової спеціальності, а також перспектив його державної акредитації.

Так, перший віце-ректор УКУ Т.Добко, коментуючи вищезгадане рішення ВАК України, окреслив, зокрема, можливі сценарії становлення і розвитку офіційно визнаної державою богословської науки, перший з яких – підготовка фахових богословів (бакалаврів, спеціалістів, магістрів, а також кандидатів і докторів наук) у державних «світських» вищих навчальних закладах – викликав деякі застереження (щодо можливої відсутності базової богословської освіти для підготовки магістрів богослов'я); другий полягав у збереженні подвійної акредитації (церковної та державної), що повинна була гарантувати якість і наступність в підготовці богословів (від бакалаврів до докторів наук)⁸⁸. Доцент кафедри теорії культури та філософії науки

<http://www.nomination.in.ua/2011-03-07-17-40-50/1701--17032011-267-q-13-2006-1719-27-2010-787q.html> (дата звернення: 20.03.2011).

⁸⁶ Міністерство освіти і науки опрацьовує питання визнання дипломів духовних навчальних закладів. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=938%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk (дата звернення: 29.10.2011).

⁸⁷ Акредитація богослов'я як науки в Україні: нові перспективи і виклики (РІСУ): У гостях веб-конференції Тарас Добко, д-р філософії, перший віце-ректор Українського Католицького Університету. Дата оновлення: 08.06. 2010. URL: <http://www.risu.org.ua/ua/index/conferencedetails/10> (дата звернення: 20.09.2011); «„Я думаю, що ВАКівське визнання якоїсь спеціальності — це перший крок до того, що період хаотичних суперечок – «потрібне чи не потрібне богослов'я» – підходить до завершення»: розмова із канд. філос. наук, доцентом кафедри теорії культури та філософії науки філософського факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Олександром Філоненком. Розмовляв Олександр Бойко. Дата оновлення: 13.08. 2010. URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/37180/ (дата звернення: 19.10.2011).

⁸⁸ Акредитація богослов'я як науки в Україні: нові перспективи і виклики...: У гостях Тарас Добко... URL: <http://www.risu.org.ua/ua/index/conferencedetails/10> (дата звернення: 20.09.2011); «Рішення з визнання богослов'я можуть бути приводом, якщо й не для беззастережної радості, то точно для надії» — веб-конференція з віце-ректором УКУ. Дата оновлення: 03.06. 2010. URL: <http://risu.org.ua/page.php?lang=ua&path=culture/&name=theology&id=35954&alias=&#> (дата звернення: 20.09.2011).

Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна О.Бойко, визнаючи конфесійність богослов'я та диференціюючи «академічне богослов'я в університеті» та «богослов'я, яке присутнє в церковно-освітніх інституціях: академіях і семінаріях», наполягав на необхідності та наявних можливостях розвитку саме «академічного» богослов'я, яке «повинно стати простором міждисциплінарних досліджень», може бути тільки «тільки місіонерським – відкритим і світові, і суспільству, і кожній окремій людині, воно не може обслуговувати лише потреби членів Церкви, або вузькі суспільні функції, або тільки слугувати джерелом наукових досліджень»⁸⁹. Тим часом ректор Київської духовної академії і семінарії УПЦ (МП) архієпископ Бориспільський Антоній Паканич, аналізуючи концепцію освітньої реформи УПЦ, неоднозначно підкреслив, що «покликання духовних навчальних закладів полягає у вихованні пастирів та спеціалістів, які будуть вірно служити Православній Церкві, а не просто зможуть офіційно називатися «богословами»»⁹⁰. Подібної думки дотримувався також ректор Київської Православної Богословської академії УПЦ КП єпископ Епіфаній Думенко: застерігаючи від «тенденції секуляризації духовної освіти», небезпека якої полягала в тому, що «так звані «світські теологи» отримають пріоритетне право у визначенні векторів розвитку богослів'я», він підкреслював, що «святе завдання духовного навчального закладу – це підготовка кадрів для майбутнього пастирського служіння. Всі інші завдання можуть мати хоча і важливе, але другорядне значення»⁹¹. Оцінюючи цитовані заяви ректорів православних духовних академії, експерт Центру релігійного моніторингу Г.Касьяненко підкреслив, що визнання богослов'я як наукової спеціальності в межах напряму «Філософія» є «українським варіантом» компромісу, необхідного на даному етапі розвитку богословської освіти і науки в Україні, а також накреслив схему еволюційного становлення богослов'я як самостійного напряму чи галузі наук⁹².

Новий етап дискусії щодо перспектив розвитку богословської освіти і науки почався у 2011 р., коли її акценти було зміщено в сторону оцінки рівня розвитку академічного богослов'я. Безпосереднім приводом до початку

⁸⁹ «Я думаю, що ВАКівське визнання якоїсь спеціальності...»: розмова із ... Олександром Філоненком. URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/37180/ (дата звернення: 19.10. 2011).

⁹⁰ «Покликання духовних навчальних закладів полягає у вихованні пастирів та спеціалістів, які будуть вірно служити Православній Церкві, а не просто зможуть офіційно називатися «богословами»»: ректор Київської духовної академії і семінарії УПЦ архієпископ Бориспільський Антоній (Паканич). Інтерв'ю (Київ-Львів, 7 листопада 2011). URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/45304/ (дата звернення: 09.11.2011).

⁹¹ Богослів'я – не галузь філософії, а засіб для спасіння: Єпископ Епіфаній (Думенко). Слово єпископа Переяслав-Хмельницького Епіфанія, ректора КПБА, на урочистостях з нагоди Актового дня 9 жовтня 2010 р. URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/38748/ (дата звернення: 19.10.2011).

⁹² Касьяненко Г. Богослов'я: пригоди через непорозуміння. URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/open_theme/38746/ (дата звернення: 19.10.2011).

дискусії стало інтерв'ю з Блаженнішим Любомиром Гузаром, який, оцінюючи стан розвитку богослов'я, висловив критичну думку: «Мені здається, що наше богослов'я стоїть на дуже слабкому рівні... Ми маємо Український католицький університет, який старається виховати, посилає закордон, у дуже престижні університети, де вони можуть не одного доброго навчитися. Але чомусь неможливо запалити наших богословів. А без доброго богослов'я далеко не зайдемо...»⁹³. Невдовзі до дискусії долучилися директор Наукової бібліотеки УКУ Тарас Тимо⁹⁴, завідувач кафедри богослов'я УКУ Віктор Жуковський⁹⁵, доктор філософських наук Юрій Чорноморець⁹⁶, доктор канонічного права о. Михайло Димид⁹⁷. Не вдаючись до аналізу перебігу дискусії, зазначимо, що її учасники прагнули визначити стратегічні цілі, або місію, призначення богословської освіти і науки, вказати конкретні механізми їх розвитку та державної акредитації.

Період 2010-х років став етапом інтенсивного розвитку закладів богословської освіти і науки УГКЦ, які, враховуючи недостатню законодавчу базу для інтеграції до державної системи вищої освіти, передусім спрямували свою діяльність на підготовку «кадрів для Церкви», так би мовити, задоволення внутрішніх кадрових потреб. Так, богословські вищі навчальні заклади УГКЦ в Ужгороді, Тернополі, Дрогобичі, Івано-Франківську, Києві зосередили увагу на підготовці священників, катехитів і дяків, богословські заклади в Коломиї та Чорткові – виключно на підготовці дяків і катехитів. Лише УКУ у Львові, здобувши державну акредитацію спеціальності «Богослов'я», на деякий час став «монопольною кузнею наукових кадрів» у цій галузі, видаючи дипломи державного зразка. Водночас інтенсивний розвиток кадрового складу та матеріально-технічної бази богословських освітніх закладів УГКЦ відкривав перед ними нові перспективи. Так,

⁹³ Блаженніший Любомир (Гузар). Мені здається, що наше богослов'я стоїть на дуже слабкому рівні. URL: <http://theology.in.ua/ua/bp/discussions/theme/44339/> (дата звернення: 25.01.2012).

⁹⁴ Тимо Т. Чому українське богослов'я не відбулося... Реакція на інтерв'ю Блаженнішого Любомира. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~taras.tymo/44600/> (дата звернення: 25.10.2011); Тимо Т. Українське богослов'я: що робити далі? URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~taras.tymo/45003/> (дата звернення: 25.10.2011); Тимо Т. Ще раз про те, для чого Церкві богослов'я URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~taras.tymo/46073/> (дата звернення: 20.01.2012).

⁹⁵ «Тернопіли» нашого богослов'я: Інтерв'ю з викладачем кафедри богослов'я Українського Католицького Університету, головним редактором часопису «Християнин і світ» Віктором Жуковським. URL: <http://www.credo-ua.org/2010/12/38182> (дата звернення: 28.12.2010).

⁹⁶ Чорноморець Ю. Богослов'я: бути чи здаватися? (Відповідь пану Жуковському). URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chernomorets/45975/> (дата звернення: 20.01.2012); Чорноморець Ю. «Не судить і не судимі будете»: Лист до Віктора Жуковського про досвід та теологію. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chernomorets/45987/> (дата звернення: 20.01.2012); Чорноморець Ю. Можливості для розвитку теології в УКУ: пропущений шанс. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chernomorets/46063/> (дата звернення: 20.01.2012); Чорноморець Ю. Трошки апології УКУ. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chernomorets/46469/> (дата звернення: 25.01.2012).

⁹⁷ Димид М. Стан академічного богослов'я в УГКЦ. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~Dymyd/46429/> (дата звернення: 25.01.2012).

Київська Трьохсвятительська духовна семінарія, заснована 2010 р., практично «з нуля» сформувалася як новий богословський заклад, із потужним кадровим складом натовителів і викладачів. Після розширення матеріально-технічної бази Івано-Франківська теологічна академія у липні 2014 р. була реорганізована в Івано-Франківський богословський університет імені святого Івана Золотоустого.

Якісно новий етап для розвитку системи богословської освіти і науки в Україні розпочався з 2014 р., коли відбулися відповідні законодавчі зміни. Так, у новому Законі України «Про вищу освіту» (від 1 липня 2014 р.) було передбачено можливість заснування та функціонування закладів вищої освіти – як класичних, так і галузевих, зокрема «богословських/теологічних» (ст. 28, ст. 31), надано можливість «закладам вищої духовної освіти» проходження процедур державного ліцензування та акредитації освітньої спеціальності «Богослов'я» (ст. 24)⁹⁸. Справді «революційним» рішенням стала постанова Кабінету Міністрів України № 652 від 19 серпня 2015 р. «Про державне визнання документів про вищу духовну освіту, наукові ступені та вчені звання, виданих закладами вищої духовної освіти»⁹⁹, яка, врешті, відкрила правовий механізм для державного визнання та інтеграції досі сформованого покоління богословів до системи вищої освіти і науки, забезпечення реальних можливостей заснування, ліцензування, акредитації та розвитку закладів вищої богословської освіти. Таким чином, Українська держава зробила черговий «крок назустріч» для інтеграції богословських освітніх закладів до державної системи освіти і науки.

Це відкриває нові перспективи розвитку закладів вищої богословської освіти і науки УГКЦ в Україні. Для цього варто переглянути «давню» версію «Концепції розвитку богословської освіти УГКЦ» (1998 р.), запропонувати їй нову редакцію. Серед нововведень, на нашу думку, слід запропонувати нову систему диференціації закладів богословської освіти і науки, наприклад, відповідно за поділом на три «види богослов'я»: «академічне богослов'я» (або «наукові дослідження») – у богословських закладах вищої освіти (університети, академії, інститути), професійної освіти (коледжі) та середньої освіти (загальноосвітні школи); «духовно-формаційне» богослов'я – в духовних семінаріях; «богословський містичний досвід» (як переживання та осмислення приватних релігійних практик) – у недільних церковних школах.

⁹⁸ Закон України «Про вищу освіту» (1 липня 2014 року, № 1556-VII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 28.08.2018).

⁹⁹ Постанова Кабінету Міністрів України № 652 від 19 серпня 2015 р. «Про державне визнання документів про вищу духовну освіту, наукові ступені та вчені звання, виданих закладами вищої духовної освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/652-2015-%D0%BF#n11> (дата звернення: 28.08.2018).

Зрештою, існуючі богословські вищі освітні заклади УГКЦ, враховуючи значний кадровий потенціал, вже мають можливості «подвійної» акредитації як з боку Міністерства освіти і науки України, так і з боку Конгрегації католицької освіти Ватикану. Відтак, богослови – випускники таких закладів вищої освіти набуватимуть можливості для працевлаштування та самореалізації не тільки як душпастирі на парафіях, але й в інших сферах суспільного життя, тим самим сприяючи потупово «новій євангелізації» українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Акредитація богословської освіти в Україні: досвід УКУ та перспективи співпраці: програма науково-практичного семінару. Дата оновлення: 14.09.2006. URL: <http://ucu.edu.ua/news/1612/> (дата звернення: 19.10.2011).
2. Акредитація богослов'я ставить перед Українським католицьким університетом нові завдання. Дата оновлення: 06.03.2006. URL: <http://old.risu.org.ua/ukr/news/article;9379/> (дата звернення: 18.10.2011).
3. Акредитація богослов'я як науки в Україні: нові перспективи і виклики (РІСУ): У гостях веб-конференції Тарас Добко, д-р філософії, перший віце-ректор Українського Католицького Університету. Дата оновлення: 08.06.2010. URL: <http://www.risu.org.ua/ua/index/conferencedetails/10> (дата звернення: 20.09.2011).
4. Бедь В., Бочкарь А. Внесок Митрополита Володимира у реформування української богословської освіти і науки. Дата оновлення: 01.11.2010. URL: <http://religions.unian.net/ukr/detail/5370> (дата звернення: 20.09.2011);
5. Бедь В.В. Першосвятительський та життєвий подвиг Блаженнішого Володимира (Сабодана), Митрополита київського і всієї України, Предстоятеля Української Православної Церкви та його внесок у реформування української духовно-богословської освіти і науки. URL: <http://www.uuba.org.ua/istoriya-pravoslav-ya-v-ukrayini/pershosvyatitelskiy-ta-zhitteviy-podvig-blazhenniyshego-volodimira-sabodana-mitropolita-kiyvskogo-i-vsieyi-ukrayini-predstoyatelya-ukrayinskoyi-pravoslavnoyi-tserkvi-ta-yogo-vnesok-u-reformuvannya-ukrayinsk.html> (дата звернення: 13.09.2011).
6. Бендик М. Богослов'я Церков у ХХІ столітті порівняльний аналіз концепцій богослов'я УГКЦ, УАПЦ і РПЦ. URL: <http://dds.edu.ua/en/publications/publications/miscellaneous/947-comparative-analysis-of-theology.html> (дата звернення: 23.04.2012).
7. Бендик М. Про Концепцію богословської освіти в Україні // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.33-34.
- 7а. Блаженіший Любомир (Гузар). Мені здається, що наше богослов'я стоїть на дуже слабкому рівні. URL: <http://theology.in.ua/ua/bp/discussions/theme/44339/> (дата звернення: 25.01.2012).
8. Богослів'я – не галузь філософії, а засіб для спасіння: Єпископ Епіфаній (Думенко). Слово єпископа Переяслав-Хмельницького Епіфанія, ректора КПБА, на урочистостях з нагоди Актового дня 9 жовтня 2010 р. URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/38748/ (дата звернення: 19.10.2011).
9. Богослов'я визнано окремим напрямом підготовки бакалаврів, але з конфесійним поділом. URL: http://www.catholic-media.org/ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3753:2011-03-23-08-58-23&catid=73&Itemid=225 (дата звернення: 24.03.2011).
10. Богослов'я залишилось у переліку спеціальностей, за якими в Україні готують спеціалістів та магістрів. URL:

- http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=710%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk (дата звернення: 08.09. 2010).
11. Богослов'я – не теологія? URL: <http://umoloda.kiev.ua/print/84/45/15358/> (дата звернення: 19.10. 2010).
12. Богослов'я – окремий напрямок підготовки бакалаврів. URL: <http://www.laityugcc.org.ua/novina-povnistju/items/bachelors-could-be-schooled-in-theology.html> (дата звернення: 19.10.2011).
13. Браславець О., Єрмак І. Теологічна освіта в Україні: Чи прийшло свято на богословську вулицю? URL: <http://dt.ua/SOCIETY/teologichna-osvita-v-ukrayini-chi-priyshlo-svyato-na-bogoslovsku-vulitsyu-29742.html> (дата звернення: 27.10.2011).
14. Вестель Ю. Теологія як наука і предмет викладання: на шляху до концепції світської теологічної освіти в Україні. Дата оновлення: 14 08 2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/daycomment/11403-teologiya-yak-nauka-i-predmet-vikladannya-na-shlyahu-do-koncepciyi-svitaskoyi-teologichnoyi-osviti-v-ukrayini.html> (дата звернення: 23.04.2012).
15. Вища богословська освіта в Україні: дві сторони одного диплому. Розповідає ігумен Євфросин (Білаш), заступник голови Місіонерського відділу при Священному Синоді УПЦ, доктор богослов'я, магістр психології, старший викладач економіко-правового факультету Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова. Дата оновлення: 02.12. 2010. URL: http://theology.in.ua/ua/bp/theological_monitoring/39398/ (дата звернення: 03.12.2010); <http://orthodoxy.org.ua/node/14012> (дата звернення: 03.12.2010).
16. Горкуша О. Теологія в освітньому ракурсі. Дата оновлення: 03.12.2011. URL: http://risu.org.ua/article_print.php?id=45774&name=studies_of_religions&lang=ua& (дата звернення: 13.12.2011).
17. Гринчишин Т. Мапа й статистика Церков київської традиції: Центр, Схід та Південь України // Патріархат. 2007. № 5 (402). URL: <http://patriarkhat.org.ua/ukr/archive/article;410;402/> (дата звернення: 20.04.2012).
18. Гуманітарний факультет УКУ. URL: <http://clio.ucu.edu.ua/>.
19. Державна акредитація навчальних програм УКУ. Дата оновлення: 11.05. 2006. URL: <http://ucu.edu.ua/library/889/> (дата звернення: 20.09.2011).
20. Димид М. Питання акредитації богослов'я // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С. 3-5.
21. Димид М. Рішення Собору в дії. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/church_in_action/sobor/previous/3rd/issues/itworks/ (дата звернення: 25.01.2012).
22. Димид М. Стан академічного богослов'я в УГКЦ. Дата оновлення: 22.01.2012. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~Dymyd/46429/> (дата звернення: 25.01.2012).
23. Дмитренко Л. Духовна освіта в Україні: стан і проблеми. URL: http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_2004/lis_04_4/33249/2004_04_31-37 (дата звернення: 12.01.2012).
24. Добко Т. Академічне богослов'я в Україні. А віз і нині там... URL: <http://www.patriarkhat.org.ua/ukr/authors/article;166/> (дата звернення: 11.08.2010).
25. Документи Патріаршого Собору УГКЦ. Перша сесія (жовтень 1996 р.). – Львів, 1998. – С.266-267, 276-277;
26. Дрогобицька духовна семінарія: Специфіка програми. URL: <http://dds.edu.ua/about/2/programm.html> (дата звернення: 22.07.2011).
27. Дроздова О. Українсько-ватиканські культурно-освітні відносини: окремі аспекти богословської освіти // Україна і Ватикан: Серія збірників наукових праць. – Вип.4: Державно-церковні відносини в контексті досвіду об'єднаної Європи / За заг. ред.

- О.Береговського, С.Побуцького, С.Кияка, В.Дідуха та ін. – Галич – Івано-Франківськ – Київ, 2011. – С.120-123.
28. Єленський В. Віра і розум: богословська освіта в сучасній Україні. Дата оновлення: 29.08.2006. URL: http://old.risu.org.ua/ukr/religion.and.society/other_art/article;11735/ (дата звернення: 08.04.2010).
29. Закович М.М. Деякі аспекти узгодження світської і богословської освіти. URL: <http://duluman.uath.org/Zakovjch.htm> (дата звернення: 20.05.2010).
- 29а. Закон України «Про вищу освіту» (1 липня 2014 року, № 1556-VII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 28.08.2018).
30. Звернення Блаженнішого Святослава щодо підтримки вступної кампанії Українського Католицького Університету. Дано в Києві, при Патріаршому Соборі Воскресіння Христового, 17 червня 2011 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1861.0.html> (дата звернення: 05.01.2012).
31. Іваночко Я. Церква у XXI столітті: нові загрози і нова місія. Дата оновлення: 22.07. 2013. URL: https://ipress.ua/articles/tserkva_u_xxi_stolitti_23728.html (дата звернення: 06.11.2018).
32. Ідентичність і місія Українського Католицького Університету: Доповіді, промови і дискусії інавгураційних урочистостей 25-29 червня 2002 року / Редактори-упорядники У. Головач, М. Маринович і А. Ясіновський. – Львів: Вид-во УКУ, 2003. – С.
33. Інститут богословської термінології та перекладів Українського Католицького Університету. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/institut-bohoslovskoj-terminolohiji/.
34. Інститут Екуменічних Студій Українського Католицького Університету. URL: www.ecumenicalstudies.org.ua.
35. Інститут Літургійних наук Українського Католицького Університету. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/ils/.
36. Інститут релігії та суспільства Українського Католицького Університету. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/religionsociety/.
37. Інститут родини та подружнього життя Українського Католицького Університету. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/marriagefamilylife/.
38. Інститут Церковного права Українського католицького Університету. URL: www.icl.org.ua/index.php/.
39. Касьяненко Г. Богослов'я: пригоди через непорозуміння. URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/open_theme/38746/ (дата звернення: 19.10.2011).
40. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха». – Львів: Синод єпископів УГКЦ, Комісія у справах катехизації УГКЦ, 2011. – 336 с. + 64 іл.
41. Катехитичне служіння в УГКЦ сьогодні: досвід, труднощі, перспективи Документи та матеріали. Науково-практична конференція, присвячена Митрополитові Андрею та Патріархові Йосифу / Патріярша Катехитична комісія, Катехитично-Педагогічний Інститут УКУ. – Львів: Свічадо, 2005. – 190 с.
42. Катехитично-педагогічний інститут Українського Католицького університету. URL: www.ucu.edu.ua/academics/catechtticl/ (дата звернення: 14.08.2010).
43. Кашак І. Виховання Українського Греко-Католицького Священика (1882 – 1946) / Переклад з англ. О.Шпунт. – Львів: Свічадо, 2007. – 232 с.
44. Київська Трьохсвятительська духовне семінарія УГКЦ оголосила набір вступників на 2011-2012 академічний рік. Дата оновлення: 17.05.2011. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1) (дата звернення: 13.12.2011).
45. Кодекс канонів Східних Церков проголошений Іваном Павлом II / Авторизований переклад Й.Кобів; Канонічна комісія: о. Протоархимандрит І.Патрило, о. С.Мудрий, о. К.Корчагін і о. Т.Галицький. – Львів: Вид-во ОО. Василян, 1995. – С. 182.

46. Коломийсько-Чернівецька єпархія УГКЦ: Дяківсько-катехитичний коледж. URL: <http://diocese.ko.if.ua/college.html> (дата звернення: 22.07.2011).
47. Концепція богословської освіти в Україні // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.6-19.
48. Кудрик Н. Український Католицький Університет в Римі відновлює діяльність. Дата оновлення: 10.12.2008. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1358418.html> (дата звернення: 05.01.2012).
49. Лагодич М. Духовна освіта в Україні: сучасний стан та її перспективи. Дата оновлення: 31.03.2011. URL: <http://fmykolaj.io.ua/s27452> (дата звернення: 02.04.2011).
50. Левицький О.О. Формування духовенства за нормами партикулярного права УГКЦ. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2016. – 264 с.
51. Левицький О. Питання формування духовенства в постановах Замоїського і Львівського Синодів // Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Богослов'я: Збірник наукових праць / Гол. ред. Р. А. Горбань. – Івано-Франківськ: ІФБУ, 2017. – Вип. 10-11. – С. 32-44.
52. Львівська духовна семінарія: Історія: Новітня історія семінарії. URL: <http://www.lds.lviv.ua/syshiv.html> (дата звернення: 31.03.2010)
53. Майбутнє богослов'я в Україні: Матеріали I Всеукраїнської конференції (Київ, 19-20 листопада 2009 р.) – Б.м.: Видавець ФОП Романюк М.Г., 2009. – 180 с.
54. Марусин М. Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні // Богословія. – 1943-1963. – Т.21-24. – С.40-94.
55. Марчук В.В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 464 с.
56. Матеріали семінару «Богословська освіта в Україні», 21-22.04.2000 р., Львівська Богословська Академія // Богословія. – Львів, 2000. – Том 64. – С.35-78
57. Міністерство освіти і науки опрацьовує питання визнання дипломів духовних навчальних закладів. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=938%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk (дата звернення: 29.10.2011).
58. Навчальна програма духовних семінарій України, прийнята на зустрічі Ради ректорів 26 червня 2000 р. // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.26-31.
59. Наказ Міністерства освіти і науки України № 766 від 09.11.2006 «Про створення робочої групи з розробки складових галузевого стандарту зі спеціальності «Богослов'я (Теологія)» напряму підготовки 0301 «Філософія». URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1038.1307.0> (дата звернення: 31.03.2011).
60. Науковий відділ Українського Католицького Університету. Дата оновлення: 31.03.2011. URL: <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/office/> (дата звернення: 05.01.2012)
61. Наукові інститути Українського Католицького Університету. Дата оновлення: 31.03.2011. URL: <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/institutes/>.
62. Недавня О. Сучасний розвиток УГКЦ: стан. Дата оновлення: 21.02.2011. URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/ (дата звернення: 22.02.2011).
63. Освітні заклади УГКЦ в Україні. URL: <http://www.ugcc.org.ua/44.0.html> (дата звернення: 27.01.2010).
64. Пащенко В. Греко-католики в Україні від 40-х років ХХ ст. до наших днів: Монографія. – Полтава, 2002. – 615 с.
65. Петрів О., о. Структурне забезпечення катехизи в УГКЦ // Богословія. – Т.64, кн.1-4. – Львів, 2000. – С.120-123.
66. Пилипів І., Делятинський Р. Розвиток богословської освіти в Галицькій греко-католицькій митрополії в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2016. – Ч. 28. – С. 148–155.

67. Пилипів І., Делятинський Р. Становлення богословської освіти Греко-Католицької Церкви в першій половині XIX століття // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2016. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 122–126.
68. Поважна наука... ерундистика: Інтерв'ю з директором Інституту неолатиністики УКУ для газети «Поступ» №141 від 15-16 вересня 2001. URL: www.postup.brama.com/010915/141_9_1.html.
69. «Покликання духовних навчальних закладів полягає у вихованні пастирів та спеціалістів, які будуть вірно служити Православній Церкві, а не просто зможуть офіційно називатися «богословами»»: ректор Київської духовної академії і семінарії УПЦ архієпископ Бориспільський Антоній (Паканич). Інтерв'ю (Київ-Львів, 7 листопада 2011). URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/45304/ (дата звернення: 09.11.2011).
70. Постанова Кабінету міністрів України від 13 грудня 2006 р. №1719 «Перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ за 2007 – 2010 рр.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1719-2006-%EF&p=128206280> (дата звернення: 05.01.2012).
71. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2011 р. №267 «Про внесення змін до переліків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 року №1719 та від 27 серпня 2010 року №787. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=267-2011-%EF>; <http://www.nomination.in.ua/2011-03-07-17-40-50/1701--17032011-267-q-13-2006-1719-27-2010-787q.html> (дата звернення: 20.03.2011).
- 71а. Постанова Кабінету Міністрів України № 652 від 19 серпня 2015 р. «Про державне визнання документів про вищу духовну освіту, наукові ступені та вчені звання, виданих закладами вищої духовної освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/652-2015-%D0%BF#n11> (дата звернення: 28.08.2018).
72. Постанови Синоду Єпископів УГКЦ у Бучачі Тернопільської області 16-21 липня 2000 р. Б. URL: <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2000/> (дата звернення: 13.12.2011).
73. Постанови Синоду Єпископів УГКЦ у Львові-Крехові 1-5 липня 2001 р. URL: <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2001/>. – (п.16) (дата звернення: 13.12.2011).
74. Постанови Синоду Єпископів УГКЦ у м. Київ 7-12 липня 2002 р. URL: <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2002/>. – (п.15) (дата звернення: 13.12.2011).
75. Постанови Синоду Єпископів УГКЦ у м. Львові (Брюховичі) 25-31 серпня 2005 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/285.0.html> (дата звернення: 13.12.2011).
76. Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ у Львові – Брюховичах 13-20 вересня 2006 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/284.0.html> (дата звернення: 13.12.2011).
77. Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ у Філадельфії – Дойлставні – Вашингтоні (США), 27 вересня – 6 жовтня 2007 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/253.0.html> (дата звернення: 05.01.2012).
78. Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ у Львові – Брюховичах 2-9 вересня 2008 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html> (дата звернення: 13.12.2011).
79. Постанови Патріаршого Синоду Єпископів УГКЦ у Львові – Брюховичах, 2-9 вересня 2010 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>. – (п.2Г, 18) (дата звернення: 13.12.2011).
80. Постанови Синоду єпископів УГКЦ у м. Куритиба (Бразилія) 5-10 вересня 2011 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1973.0.html> (дата звернення: 22.10.2011).
81. Постанови 10-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ, 23 березня 2001 р. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2001_1/ (дата звернення: 13.12.2011).

82. Постанови 17-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів, 6 грудня 2002 р. Б. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_5/ (дата звернення: 05.01.2012).
83. Постанови 24-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Зарваниця, 2-3 вересня 2004 р. Б. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_3/ (дата звернення: 13.12.2011).
84. Постанови 32-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Зарваниця, 20-21 жовтня 2006 р. Б. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2006_5/; <http://www.ugcc.org.ua/278.0.html> (дата звернення: 05.01.2012).
85. Постанови 42-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 17-18 грудня 2008 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/450.0.html> (дата звернення: 05.01.2012).
86. Постанови 44-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Київ – Княжичі, 23-24 квітня 2009 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/649.0.html> (дата звернення: 13.12.2011).
87. Постанови 48-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 року Божого. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1059.0.html> (дата звернення: 13.12.2011).
88. Постанови 49-ї сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ. Львів – Брюховичі, 20-21 жовтня 2009 р. Б. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1156.0.html> (дата звернення: 13.12.2011).
89. Практичні кроки для втілення Концепції богословської освіти у Львівській архієпархії та в УГКЦ // Богословія. – Т.64, кн..1-4. – Львів, 2000. – С.20-25.
90. Презентація Катехитичного Правильника: (Вісті з ЛБА) // Нова Зоря. – 2000. – 10 травня. – Ч.19. – С.2.
91. Програмова промова Владика Любомира Гузара на відкритті Патріаршого Собору. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/church_in_action/sobor/previous/I-st/poslannia/ (дата звернення: 17.11.2011);
92. Решетніков Ю. Релігійна освіта в Україні та її правовий стан: (Доповідь 24 жовтня 2007 р.). URL: http://old.risu.org.ua/ukr/study/research_conference/education_yresh_0710/ (дата звернення: 20.01.2012).
93. «Рішення з визнання богослов'я можуть бути приводом, якщо й не для беззастережної радості, то точно для надії» — веб-конференція з віце-ректором УКУ. Дата оновлення: 03.06. 2010. URL: <http://risu.org.ua/page.php?lang=ua&path=culture/&name=theology&id=35954&alias=#> (дата звернення: 20.09.2011).
94. Рішення і постанови Синодів Єпископів УГКЦ 1989 – 1997 років. – Львів, 1998. – С.
95. Семінар «Богословська освіта в Україні»: (Вісті з ЛБА) // Нова Зоря. – Івано-Франківськ, 2000. – 26 квітня. – Ч.17-18. – С.6.
96. Семінаристи УГКЦ отримали сертифікат про завершення практичного місійного курсу. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34) (дата звернення: 13.12.2011).
97. Тафт Р.Ф. Слово до випускників [Львівської Богословської Академії 25 червня 2000 року] // Богословія. – Т.64, кн..1-4. – Львів, 2000. – С.95.
98. «Термопіли» нашого богослов'я: Інтерв'ю з викладачем кафедри богослов'я Українського Католицького Університету, головним редактором часопису «Християнин і світ» Віктором Жуковським. URL: <http://www.credo-ua.org/2010/12/38182> (дата звернення: 28.12.2010).
99. Тимо Т. Українське богослов'я: що робити далі? URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~taras.tymo/45003/> (дата звернення: 25.10.2011).

100. Тимо Т. Чому українське богослов'я не відбулося... Реакція на інтерв'ю Блаженнішого Любомира. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~taras.tymo/44600/> (дата звернення: 25.10.2011).
101. Тимо Т. Ще раз про те, для чого Церкві богослов'я URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~taras.tymo/46073/> (дата звернення: 20.01.2012).
102. У Львові вивчають практичні аспекти душпастирського служіння на місіях. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16) (дата звернення: 13.12.2011).
103. Український Католицький Університет: Історія: Історія становлення. Дата оновлення: 27.01.2010. URL: <http://www.ichistory.org/ltaex/ukrainian/section1.html>.
104. УКУ в Римі: Історія. URL: <http://rome.ucu.edu.ua/institut-klymenta-u-rymi/istoriya/> (дата звернення: 05.01.2012).
105. УКУ в Римі: Український осередок в Римі. URL: <http://rome.ucu.edu.ua/> (дата звернення: 05.01.2012).
106. Фенич В.І. Богословська католицька освіта: деякі міркування про стан і перспективи її розвитку в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/natural/nvunu/Ist/2008_21/031.htm (дата звернення: 31.03.2011).
107. Філоненко О. Сучасна теологія, її шляхи, форми і можливе майбутнє: веб-конференція. URL: http://theology.in.ua/ua/bp/bpconference_details/17 (дата звернення: 08.10.2011).
108. «Хочу вірити, що тут, у семінарії, починається церковне і національне відродження України», – Блаженніший Святослав. Дата оновлення: 05.06.2011. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/) (дата звернення: 13.12.2011).
109. Христокін Г., Чорноморець Ю. Неможливість «надконфесійної світської теології». Дата оновлення: 15.09.2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/bogoslovya/11981-nemozhlyvist-nadkonfesijnoyi-svitskoyi-teologiyi.html> (дата звернення: 23.04.2012).
110. Хромець В. Види та форми християнської богословської освіти: огляд світової практики. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/10621-vidi-ta-formi-xristiyanskoyi-bogoslovskoyi-osviti.html> (дата звернення: 22.07.2011).
111. Хромець В. Теологічне знання та теологічна освіта в Україні: короткий нарис Дата оновлення: 19 01 2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/7841-teologichne-znannya-ta-teologichna-osvita-v-ukrayini-korotkij-naris.html> (дата звернення: 22.07.2011).
112. Цюпа с. Луїза. Виикнення Катехитичного правильника // Богословія. – Т. 64, кн. 1-4. – Львів, 2000. – С.100-103.
113. Чернявська М. Семінар «Акредитація богословської освіти в Україні» відбудеться 16 вересня у Львівській духовній семінарії Святого Духа. Дата оновлення: 15.09.2006. URL: <http://ru.christiantoday.com/article/1536.htm> (дата звернення: 18.10.2011).
114. Чорноморець Ю. Антиінтелектуалізм у теології УГКЦ: закономірна хвороба чи випадкова помилка? URL: http://risu.org.ua/article_print.php?id=5794&name=studies_of_religions&lang=ua& (дата звернення: 13.12.2011).
115. Чорноморець Ю. Богословський портал і нові можливості розвитку теології як академічної дисципліни в Україні. Дата оновлення: 22.09.2010. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/conferencedetails/16> (дата звернення: 07.10.2011).
116. Чорноморець Ю. Богослов'я: бути чи здаватися? (Відповідь пану Жуковському). URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chernomoret/45975/> (дата звернення: 20.01.2012).
117. Чорноморець Ю. Можливості для розвитку теології в УКУ: пропущений шанс. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chernomoret/46063/> (дата звернення: 20.01.2012).

118. Чорноморець Ю. «Не судить і не судимі будете»: Лист до Віктора Жуковського про досвід та теологію. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chernomorets/45987/> (дата звернення: 20.01.2012).
119. Чорноморець Ю. Трошки апології УКУ. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chernomorets/46469/> (дата звернення: 25.01.2012).
120. Чорноморець Ю. Яку теологію потрібно викладати в Університетах? Дата оновлення: 30.08.2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/daycomment/11650-yaku-teologiyu-potribno-vikladati-v-universitetaх.html> (дата звернення: 23.04.2012).
121. Щербань М. Акредитація духовної освіти в Україні: сучасний стан та перспективи. URL: <http://hram.kiev.ua/print.php?id=3688> (дата звернення: 05.04.2011).
122. «„Я думаю, що ВАКівське визнання якоїсь спеціальності — це перший крок до того, що період хаотичних суперечок – «потрібне чи не потрібне богослов'я» – підходить до завершення»: розмова із канд. філос. наук, доцентом кафедри теорії культури та філософії науки філософського факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Олександром Філоненком. Розмовляв Олександр Бойко. Дата оновлення: 13.08.2010. URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/37180/ (дата звернення: 19.10.2011).

References

1. Akredytatsiia bohoslovskoi osvity v Ukraini: dosvid UKU ta perspektyvy spivpratsi: prohrama naukovo-praktychnoho seminaru. Data onovlennia: 14.09.2006. URL: <http://ucu.edu.ua/news/1612/> (data zvernennia: 19.10.2011).
2. Akredytatsiia bohoslovia stavyt pered Ukrainyskym katolytskym universytetom novi zavdanna. Data onovlennia: 06.03.2006. URL: <http://old.risu.org.ua/ukr/news/article;9379/> (data zvernennia: 18.10.2011).
3. Akredytatsiia bohoslovia yak nauky v Ukraini: novi perspektyvy i vyklyky (RISU): U hostiakh veb-konferentsii Taras Dobko, d-r filosofii, pershyi vitse-ректор Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu. Data onovlennia: 08.06.2010. URL: <http://www.risu.org.ua/ua/index/conferencedetails/10> (data zvernennia: 20.09.2011).
4. Bed V., Bochkar A. Vnesok Mytropolita Volodymyra u reformuvannia ukrainskoi bohoslovskoi osvity i nauky. Data onovlennia: 01.11.2010. URL: <http://religions.unian.net/ukr/detail/5370> (data zvernennia: 20.09.2011);
5. Bed V.V. Pershosviatytelskyi ta zhyttievyi podvyh Blazhenniishoho Volodymyra (Sabodana), Mytropolita kyivskoho i vsiiei Ukrainy, Predstoiatelia Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy ta yoho vnesok u reformuvannia ukrainskoi dukhovno-bohoslovskoi osvity i nauky. URL: <http://www.uuba.org.ua/istoriya-pravoslav-ya-v-ukrayini/pershosvyatitelskiy-ta-zhitteviy-podvig-blazhenniyshogo-volodimira-sabodana-mitropolita-kiyivskogo-i-vsieyi-ukrayini-predstoyatelya-ukrayinskoyi-pravoslavnoyi-tserkvi-ta-yogo-vnesok-u-reformuvannya-ukrayinsk.html> (data zvernennia: 13.09.2011).
6. Bendyk M. Bohoslovia Tserkov u XXI stolitti porivnialnyi analiz kontseptsii bohoslovia UHKTs, UAPTs i RPTs. URL: <http://dds.edu.ua/en/publications/publications/miscellaneous/947-comparative-analysis-of-theology.html> (data zvernennia: 23.04.2012).
7. Bendyk M. Pro Kontseptsiiu bohoslovskoi osvity v Ukraini // Bohosloviia. – T.64, kn..1-4. – Lviv, 2000. – S.33-34.
- 7a. Blazhenishyi Liubomyr (Huzar). Meni zdaietsia, shcho nashe bohoslovia stoit na duzhe slabkomu rivni. URL: <http://theology.in.ua/ua/bp/discussions/theme/44339/> (data zvernennia: 25.01.2012).
8. Bohoslovia – ne haluz filosofii, a zasib dlia spasinnia: Yepyskop Epifanii (Dumenko). Slovo yepyskopa Pereiaslav-Khmelnyskoho Epifaniia, rektora KPBA, na urochystostiakh z nahody Aktovoho dnia 9 zhovtnia 2010 r. URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/38748/ (data zvernennia: 19.10.2011).

9. Bohoslovia vyznано okremym napriamom pidhotovky bakalavriv, ale z konfesiinym podilom. URL: http://www.catholic-media.org/ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3753:2011-03-23-08-58-23&catid=73&Itemid=225 (data zvernennia: 24.03. 2011).
10. Bohoslovia zalyshylos u pereliku spetsialnostei, za yakymy v Ukraini hotuiut spetsialistiv ta mahistriv. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=710%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk (data zvernennia: 08.09. 2010).
11. Bohoslovia – ne teolohiia? URL: <http://umoloda.kiev.ua/print/84/45/15358/> (data zvernennia: 19.10. 2010).
12. Bohoslovia – okremyi napriamok pidhotovky bakalavriv. URL: <http://www.laityugcc.org.ua/novina-povnistju/items/bachelors-could-be-schooled-in-theology.html> (data zvernennia: 19.10.2011).
13. Braslavets O., Yermak I. Teolohichna osvita v Ukraini: Chy pryshlo sviato na bohoslovsku vulytsiu? URL: http://dt.ua/SOCIETY/teologichna_osvita_v_ukrayini_chi_pryshlo_svyato_na_bogoslovsku_vulitsyu-29742.html (data zvernennia: 27.10.2011).
14. Vestel Yu. Teolohiia yak nauka i predmet vykladannia: na shliakhu do kontseptsii svitskoi teolohichnoi osvity v Ukraini. Data onovlennia: 14 08 2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/daycomment/11403-teologiya-yak-nauka-i-predmet-vikladannya-na-shlyaxu-do-koncepciyi-svitskoyi-teologichnoyi-osviti-v-ukrayini.html> (data zvernennia: 23.04.2012).
15. Vyshcha bohoslovska osvita v Ukraini: dvi storony odnogo dyplomu. Rozpovidaie ihumen Yevfrosyn (Bilash), zastupnyk holovy Misionerskoho viddilu pry Sviashchennomu Synodi UPTs, doktor bohoslovia, mahistr psykholohii, starshyi vykladach ekonomiko-pravovoho fakultetu Odeskoho natsionalnoho universytetu im. I.I.Mechnykova. Data onovlennia: 02.12. 2010. URL: http://theology.in.ua/ua/bp/theological_monitoring/39398/ (data zvernennia: 03.12.2010); <http://orthodoxy.org.ua/node/14012> (data zvernennia: 03.12.2010).
16. Horkusha O. Teolohiia v osvitnomu rakursi. Data onovlennia: 03.12.2011. URL: http://risu.org.ua/article_print.php?id=45774&name=studies_of_religions&lang=ua& (data zvernennia: 13.12.2011).
17. Hrynychshyn T. Mapa y statystyka Tserkov kyivskoi tradytsii: Tsent, Skhid ta Pivden Ukrainy // Patriarkhat. 2007. # 5 (402). URL: <http://patriarkhat.org.ua/ukr/archive/article;410;402/> (data zvernennia: 20.04.2012).
18. Humanitarnyi fakultet UKU. URL: <http://clio.ucu.edu.ua/>.
19. Derzhavna akredytatsiia navchalnykh proqram UKU. Data onovlennia: 11.05. 2006. URL: <http://ucu.edu.ua/library/889/> (data zvernennia: 20.09.2011).
20. Dymyd M. Pytannia akredytatsii bohoslovia // Bohosloviia. – T.64, kn.1-4. – Lviv, 2000. – S. 3-5.
21. Dymyd M. Rishennia Soboru v dii. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/church_in_action/sobor/previous/3rd/issues/itworks/ (data zvernennia: 25.01.2012).
22. Dymyd M. Stan akademichnoho bohoslovia v UHKTs. Data onovlennia: 22.01.2012. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~Dymyd/46429/> (data zvernennia: 25.01.2012).
23. Dmytrenko L. Dukhovna osvita v Ukraini: stan i problemy. URL: http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_2004/lis_04_4/33249/2004_04_31-37 (data zvernennia: 12.01.2012).
24. Dobko T. Akademichne bohoslovia v Ukraini. A viz i nyni tam... URL: <http://www.patriarkhat.org.ua/ukr/authors/article;166/> (data zvernennia: 11.08.2010).
25. Dokumenty Patriarshoho Soboru UHKTs. Persha sesiia (zhovten 1996 r.). – Lviv, 1998. – S.266-267, 276-277;

26. Drohobytska dukhovna seminariia: Spetsyfika prohramy. URL: <http://dds.edu.ua/about/2/programm.html> (data zvernennia: 22.07.2011).
27. Drozdova O. Ukrainsko-vatykanski kulturno-osvitni vidnosyny: okremi aspekty bohoslovskoi osvity // Ukraina i Vatykan: Serii zbirnykiv naukovykh prats. – Vyp.4: Derrzhavno-tserkovni vidnosyny v konteksti dosvidu obiednanoi Yevropy / Za zah. red. O.Berehovskoho, S.Pobutskoho, S.Kyiaka, V.Didukha ta in. – Halych – Ivano-Frankivsk – Kyiv, 2011. – S.120-123.
28. Yelenskyi V. Vira i rozum: bohoslovska osvita v suchasni Ukraini. Data onovlennia: 29.08.2006. URL: http://old.risu.org.ua/ukr/religion.and.society/other_art/article;11735/ (data zvernennia: 08.04.2010).
29. Zakovych M.M. Deiaki aspekty uzghodzhennia svitskoi i bohoslovskoi osvity. URL: <http://duluman.uath.org/Zakovych.htm> (data zvernennia: 20.05.2010).
- 29a. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» (1 lypnia 2014 roku, # 1556-VII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (data zvernennia: 28.08.2018).
30. Zvernennia Blazhennishoho Sviatoslava shchodo pidtrymky vstupnoi kampanii Ukrainskoho Katolytskoi Universytetu. Dano v Kyievi, pry Patriarshomu Sobori Voskresinnia Khrystovoho, 17 chervnia 2011 r. B. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1861.0.html> (data zvernennia: 05.01.2012).
31. Ivanochko Ya. Tserkva u XXI stolitti: novi zahrozy i nova misiia. Data onovlennia: 22.07.2013. URL: https://ipress.ua/articles/tserkva_u_xxi_stolitti_23728.html (data zvernennia: 06.11.2018).
32. Identychnist i misiia Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu: Dopovidi, promovy i dyskusii inavhuratsiinykh urochystostei 25-29 chervnia 2002 roku / Redaktory-uporiadnyky U. Holovach, M. Marynovych i A. Yasinovskyi. – Lviv: Vyd-vo UKU, 2003. – S.
33. Instytut bohoslovskoi terminolohii ta perekladiv Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/instytut-bohoslovskoji-terminolohiji/.
34. Instytut Ekumenichnykh Studii Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu. URL: www.ecumenicalstudies.org.ua.
35. Instytut Liturhiinykh nauk Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/ils/.
36. Instytut relihii ta suspilstva Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/religionsociety/.
37. Instytut rodyny ta podruzhnogo zhyttia Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu. URL: www.ucu.edu.ua/research/institutes/marriagefamilylife/.
38. Instytut Tserkovnoho prava Ukrainskoho katolytskoho Universytetu. URL: www.icl.org.ua/index.php/.
39. Kasianenko H. Bohoslov'ia: pryhody cherez neporozuminnia. URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/open_theme/38746/ (data zvernennia: 19.10.2011).
40. Katekhyzm Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy «Khrystos – nasha Paskha». – Lviv: Synod yepyskopiv UHKTs, Komisiia u spravakh katekhyzatsii UHKTs, 2011. – 336 s. + 64 il.
41. Katekhytychne sluzhinnia v UHKTs sohodni: dosvid, trudnoshchi, perspektyvy Dokumenty ta materialy. Naukovo-praktychna konferentsiia, prysviachena Mytropolytovi Andreiu ta Patriiarkhovi Yosyfu / Patriiarsha Katekhytychna komisiia, Katekhytychno-Pedahohichnyi Instytut UKU. – Lviv: Svichado, 2005. – 190 s.
42. Katekhytychno-pedahohichnyi instytut Ukrainskoho Katolytskoho universytetu. URL: www.ucu.edu.ua/academics/catechtticl/ (data zvernennia: 14.08.2010).
43. Kashchak I. Vykhovannia Ukrainskoho Hreko-Katolytskoho Sviashchenyka (1882 – 1946) / Pereklad z anhl. O.Shpunt. – Lviv: Svichado, 2007. – 232 s.
44. Kyivska Trokhsviatytska dukhovne seminariia UHKTs oholosyla nabir vstupnykiv na 2011-2012 akademichnyi rik. Data onovlennia: 17.05.2011. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5249&cHash=ffd1e59cc983a4ffa25296fbd9de3cb1) (data zvernennia: 13.12.2011).

45. Kodeks kanoniv Skhidnykh Tserkov proholoshenyi Ivanom Pavlom II / Avtoryzovanyi pereklad Y.Kobiv; Kanonichna komisiia: o. Protoarkhymandryt I.Patrylo, o. S.Mudryi, o. K.Korchahin i o. T.Halytskyi. – Lviv: Vyd-vo OO. Vasyliian, 1995. – S. 182.
46. Kolomyisko-Chernivetska yeparkhiia UHKTs: Diakivsko-katekhytychnyi koledzh. URL: <http://diocese.ko.if.ua/college.html> (data zvernennia: 22.07.2011).
47. Kontseptsiiia bohoslovskoi osvity v Ukraini // Bohosloviia. – T.64, kn.1-4. – Lviv, 2000. – S.6-19.
48. Kudryk N. Ukrainskyi Katolytskyi Universytet v Rymi vidnovliuie diialnist. Data onovlennia: 10.12. 2008. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1358418.html> (data zvernennia: 05.01.2012).
49. Lahodych M. Dukhovna osvita v Ukraini: suchasnyi stan ta yii perspektyvy. Data onovlennia: 31.03.2011. URL: <http://fmykolaj.io.ua/s27452> (data zvernennia: 02.04.2011).
50. Levytskyi O.O. Formuvannia dukhovenstva za normamy partykuliarnoho prava UHKTs. – Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 2016. – 264 s.
51. Levytskyi O. Pytannia formuannia dukhovenstva v postanovakh Zamoiskoho i Lvivskoho Synodiv // Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho bohoslovskoho universytetu UHKTs «Dobryi Pastyr». Bohoslovia: Zbirnyk naukovykh prats / Hol. red. R. A. Horban. – Ivano-Frankivsk: IFBU, 2017. – Vyp. 10-11. – S. 32-44.
52. Lvivska dukhovna seminariia: Istoriia: Novitnia istoriia seminarii. URL: <http://www.lds.lviv.ua/sychiv.html> (data zvernennia: 31.03.2010)
53. Maibutnie bohoslovia v Ukraini: Materialy I Vseukrainskoi konferentsii (Kyiv, 19-20 lystopada 2009 r.) – B.m.: Vydavets FOP Romaniuk M.H., 2009. – 180 s.
54. Marusyn M. Pohliad na vykhovannia kandydativ dukhovnoho stanu na Ukraini // Bohosloviia. – 1943-1963. – T.21-24. – S.40-94.
55. Marchuk V.V. Tserkva, dukhovnist, natsiia: Ukrainska hreko-katolytska tserkva v suspilnomu zhytti Ukrainy KhKh st. – Ivano-Frankivsk: Plai, 2004. – 464 s.
56. Materialy seminaru «Bohoslovska osvita v Ukraini», 21-22.04.2000 r., Lvivska Bohoslovska Akademiia // Bohosloviia. – Lviv, 2000. – Tom 64. – S.35-78
57. Ministerstvo osvity i nauky opratsovuie pytannia vyznannia diplomiv dukhovnykh navchalnykh zakladiv. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=938%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk (data zvernennia: 29.10.2011).
58. Navchalna prohrama dukhovnykh seminarii Ukrainy, pryiniata na zustrichi Rady rektoriv 26 chervnia 2000 r. // Bohosloviia. – T.64, kn.1-4. – Lviv, 2000. – S.26-31.
59. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy # 766 vid 09.11.2006 «Pro stvorennia robochoi hrupy z rozrobky skladovykh haluzevoho standartu zi spetsialnosti «Bohoslovia (Teolohiia)» napriamu pidhotovky 0301 «Filosofiiia». URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1038.1307.0> (data zvernennia: 31.03.2011).
60. Naukovyi viddil Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu. Data onovlennia: 31.03.2011. URL: <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/office/> (data zvernennia: 05.01.2012)
61. Naukovi instytuty Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu. Data onovlennia: 31.03 .2011. URL: <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/research/institutes/>.
62. Nedavnia O. Suchasnyi rozvytok UHKTs: stan. Data onovlennia: 21.02.2011. URL: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/40844/ (data zvernennia: 22.02.2011).
63. Osvitni zaklady UHKTs v Ukraini. URL: <http://www.ugcc.org.ua/44.0.html> (data zvernennia: 27.01.2010).
64. Pashchenko V. Hreko-katolyky v Ukraini vid 40-kh rokiv KhKh st. do nashykh dniv: Monohrafiia. – Poltava, 2002. – 615 s.
65. Petriv O., o. Strukturne zabezpechennia katekhyzy v UHKTs // Bohosloviia. – T.64, kn.1-4. – Lviv, 2000. – S.120-123.

66. Pylypiv I., Deliatynskiy R. Rozvytok bohoslovskoi osvity v Halytskii hreko-katolytskii mytropolii v druhii polovyni KhIKh – na pochatku KhKh stolittia // Halychyna. Naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznavchyi chasopys. – 2016. – Ch. 28. – S. 148–155.
67. Pylypiv I., Deliatynskiy R. Stanovlennia bohoslovskoi osvity Hreko-Katolytskoi Tserkvy v pershii polovyni KhIKh stolittia // Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istorii. – 2016. – Vyp. 2. – Ch. 2. – S. 122–126.
68. Povazhna nauka... yerundystyka: Interviu z dyrektorom Instytutu neolatynistyky UKU dlia hazety «Postup» #141 vid 15-16 veresnia 2001. URL: www.postup.brama.com/010915/141_9_1.html.
69. «Poklykannia dukhovnykh navchalnykh zakladiv poliahaie u vykhovanni pastyryv ta spetsialistiv, yaki budut virno sluzhyty Pravoslavni Tserkvi, a ne prosto zmozhut ofitsiino nazyvatysia «bohoslovamy»»: rektor Kyivskoi dukhovnoi akademii i seminarii UPTs arkhiepyskop Boryspil'skyi Antonii (Pakanych). Interviu (Kyiv-Lviv, 7 lystopada 2011). URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/45304/ (data zvernennia: 09.11.2011).
70. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 13 hrudnia 2006 r. #1719 «Perelik napriamiv, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka fakhivtsiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh za osvitho-kvalifikatsiinym rivnem bakalavra (Iz zminamy, vnesenymy zghidno z Postanovamy KM za 2007 – 2010 rr.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1719-2006-%EF&p=128206280> (data zvernennia: 05.01.2012).
71. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 bereznia 2011 r. #267 «Pro vnesennia zmin do perelikiv, zatverdzhenykh postanovamy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 hrudnia 2006 roku #1719 ta vid 27 serpnia 2010 roku #787. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=267-2011-%EF>; <http://www.nomination.in.ua/2011-03-07-17-40-50/1701--17032011-267-q-13-2006-1719-27-2010-787q.html> (data zvernennia: 20.03.2011).
- 71a. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy # 652 vid 19 serpnia 2015 r. «Pro derzhavne vyznannia dokumentiv pro vyshchu dukhovnu osvitu, naukovi stupeni ta vcheni zvnannia, vydanykh zakladamy vyshchoi dukhovnoi osvity». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/652-2015-%D0%BF#n11> (data zvernennia: 28.08.2018).
72. Postavnovy Synodu Yepyskopiv UHKTs u Buchachi Ternopil'skoi oblasti 16-21 lypnia 2000 r. B. URL: <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2000/> (data zvernennia: 13.12.2011).
73. Postavnovy Synodu Yepyskopiv UHKTs u Lvovi-Krekhovi 1-5 lypnia 2001 r. URL: <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2001/>. – (p.16) (data zvernennia: 13.12.2011).
74. Postavnovy Synodu Yepyskopiv UHKTs u m. Kyiv 7-12 lypnia 2002 r. URL: <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution1/2002/>. – (p.15) (data zvernennia: 13.12.2011).
75. Postanovy Synodu Yepyskopiv UHKTs u m. Lvovi (Briukhovychi) 25-31 serpnia 2005 r. B. URL: <http://www.ugcc.org.ua/285.0.html> (data zvernennia: 13.12.2011).
76. Postanovy Patriarshoho Synodu Yepyskopiv UHKTs u Lvovi – Briukhovychakh 13 20 veresnia 2006 r. B. URL: <http://www.ugcc.org.ua/284.0.html> (data zvernennia: 13.12.2011).
77. Postanovy Patriarshoho Synodu Yepyskopiv UHKTs u Filadelfii – Doilstavni – Vashynhtoni (SShA), 27 veresnia – 6 zhovtnia 2007 r. B. URL: <http://www.ugcc.org.ua/253.0.html> (data zvernennia: 05.01.2012).
78. Postanovy Patriarshoho Synodu Yepyskopiv UHKTs u Lvovi – Briukhovychakh 2 9 veresnia 2008 r. B. URL: <http://www.ugcc.org.ua/252.0.html> (data zvernennia: 13.12.2011).
79. Postanovy Patriarshoho Synodu Yepyskopiv UHKTs u Lvovi – Briukhovychakh, 2 9 veresnia 2010 r. B. URL: <http://www.ugcc.org.ua/986.0.html>. – (p.2G, 18) (data zvernennia: 13.12.2011).

80. Postanovy Synodu yepyskopiv UHKTs u m. Kurytyba (Brazylia) 5-10 veresnia 2011 r. B. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1973.0.html> (data zvernennia: 22.10.2011).
81. Postanovy 10-yi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Kyiv, 23 bereznia 2001 r. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2001_1/ (data zvernennia: 13.12.2011).
82. Postanovy 17-yi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv, 6 hrudnia 2002 r. B. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2002_5/ (data zvernennia: 05.01.2012).
83. Postanovy 24-yi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Zarvanytsia, 2-3 veresnia 2004 r. B. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2001-2004/2004_3/ (data zvernennia: 13.12.2011).
84. Postanovy 32-yi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Zavranytsia, 20-21 zhovtnia 2006 r. B. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/resolution/resolution2/2005-.../2006_5/; <http://www.ugcc.org.ua/278.0.html> (data zvernennia: 05.01.2012).
85. Postanovy 42-yi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 17-18 hrudnia 2008 r. B. URL: <http://www.ugcc.org.ua/450.0.html> (data zvernennia: 05.01.2012).
86. Postanovy 44-yi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Kyiv – Kniazhychi, 23-24 kvitnia 2009 r. B. URL: <http://www.ugcc.org.ua/649.0.html> (data zvernennia: 13.12.2011).
87. Postanovy 48-yi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 20-21 zhovtnia 2009 roku Bozhoho. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1059.0.html> (data zvernennia: 13.12.2011).
88. Postanovy 49-yi sesii Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii UHKTs. Lviv – Briukhovychi, 20-21 zhovtnia 2009 r. B. URL: <http://www.ugcc.org.ua/1156.0.html> (data zvernennia: 13.12.2011).
89. Praktychni kroky dlia vtilennia Kontseptsii bohoslovskoi osvity u Lvivskii arkhyieparkhii ta v UHKTs // Bohosloviia. – T.64, kn..1-4. – Lviv, 2000. – S.20-25.
90. Prezentatsiia Katekhytychnoho Pravylnyka: (Visti z LBA) // Nova Zoria. – 2000. – 10 travnia. – Ch.19. – S.2.
91. Prohramova promova Vladyky Liubomyra Huzara na vidkrytti Patriarshoho Soboru. URL: http://old.ugcc.org.ua/ukr/church_in_action/sobor/previous/I-st/poslannia/ (data zvernennia: 17.11.2011);
92. Reshetnikov Yu. Relihiina osvita v Ukraini ta yii pravovyi stan: (Dopovid 24 zhovtnia 2007 r.). URL: http://old.risu.org.ua/ukr/study/research_conference/education_yresh_0710/ (data zvernennia: 20.01.2012).
93. «Rishennia z vyznannia bohoslovia mozhut buty pryvodom, yakshcho y ne dlia bezzasterezhnoi radosti, to tochno dlia nadii» — veb-konferentsiia z vitse-renom UKU. Data onovlennia: 03.06. 2010. URL: http://risu.org.ua/page.php?_lang=ua&path=culture/&name=theology&id=35954&alias=&# (data zvernennia: 20.09.2011).
94. Rishennia i postanovy Synodiv Yepyskopiv UHKTs 1989 – 1997 rokiv. – Lviv, 1998. – S.
95. Seminar «Bohoslovska osvita v Ukraini»: (Visti z LBA) // Nova Zoria. – Ivano-Frankivsk, 2000. – 26 kvitnia. – Ch.17-18. – S.6.
96. Seminarysty UHKTs otrymaly sertyfikat pro zavershennia praktychnoho misiinoho kursu. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5599&cHash=222414fa0652142f91793dd8391b2d34) (data zvernennia: 13.12.2011).
97. Taft R.F. Slovo do vypusknikiv [Lvivskoi Bohoslovskoi Akademii 25 chervnia 2000 roku] // Bohosloviia. – T.64, kn..1-4. – Lviv, 2000. – S.95.

98. «Termopily» nashoho bohoslovia: Interviu z vykladachem kafedry bohoslovia Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu, holovnym redaktorom chasopysu «Khrystyianyn i svit» Viktorom Zhukovskym. URL: <http://www.credo-ua.org/2010/12/38182> (data zvernennia: 28.12.2010).
99. Tymo T. Ukrainske bohoslovia: shcho robyty dali? URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~taras.tymo/45003/> (data zvernennia: 25.10.2011).
100. Tymo T. Chomu ukrainske bohoslovia ne vidbulosia... Reaktsiia na interviiu Blazhennishoho Liubomyra. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~taras.tymo/44600/> (data zvernennia: 25.10.2011).
101. Tymo T. Shche raz pro te, dlia choho Tserkvi bohoslovia URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~taras.tymo/46073/> (data zvernennia: 20.01.2012).
102. U Lvovi vyvchaiut praktychni aspekty dushpastyrskoho sluzhinnia na misiiah. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=5584&cHash=bb5e2073a89c34ff6dc2ba5e6b4bdf16) (data zvernennia: 13.12.2011).
103. Ukrainskyi Katolytskyi Universytet: Istoriia: Istoriia stanovlennia. Data onovlennia: 27.01.2010. URL: <http://www.ichistory.org/ltaex/ukrainian/section1.html>.
104. UKU v Rymi: Istoriia. URL: <http://rome.ucu.edu.ua/institut-klymenta-u-rymi/istoriya/> (data zvernennia: 05.01.2012).
105. UKU v Rymi: Ukrainskyi osередok v Rymi. URL: <http://rome.ucu.edu.ua/> (data zvernennia: 05.01.2012).
106. Fenysh V.I. Bohoslovska katolytska osvita: deiaki mirkuvannia pro stan i perspektyvy yii rozvytku v Ukraini. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/natural/nvunu/Ist/2008_21/031.htm (data zvernennia: 31.03.2011).
107. Filonenko O. Suchasna teolohiia, yii shliakhy, formy i mozhlyve maibutnie: veb-konferentsiia. URL: http://theology.in.ua/ua/bp/bpconference_details/17 (data zvernennia: 08.10.2011).
108. «Khochu viryty, shcho tut, u seminarii, pochynaietsia tserkovne i natsionalne vidrodzhennia Ukrainy», – Blazhennishyi Sviatoslav. Data onovlennia: 05.06.2011. URL: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=5396&cHash=3a616f211f8871935f5d2631a791540b/) (data zvernennia: 13.12.2011).
109. Khrystokin H., Chornomorets Yu. Nemozhlyvist «nadkonfesiinoi svitskoi teolohii». Data onovlennia: 15.09.2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/bogoslovyia/11981-nemozhlyvist-nadkonfesiinoi-svitskoi-teolohii.html> (data zvernennia: 23.04.2012).
110. Khromets V. Vydy ta formy khrystyianskoi bohoslovskoi osvity: ohliad svitovoi praktyky. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/10621-vidi-ta-formi-khrystyianskoi-bogoslovskoi-osvity.html> (data zvernennia: 22.07.2011).
111. Khromets V. Teolohichne znannia ta teolohichna osvita v Ukraini: korotkyi narys Data onovlennia: 19 01 2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/7841-teolohichne-znannia-ta-teolohichna-osvita-v-ukrayini-korotkij-narys.html> (data zvernennia: 22.07.2011).
112. Tsiupa s. Luiza. Vyyknennia Katekhytychnoho pravylnya // Bohosloviia. – T. 64, kn. 1-4. – Lviv, 2000. – S.100-103.
113. Cherniavska M. Seminar «Akredytatsiia bohoslovskoi osvity v Ukraini» vidbudetsia 16 veresnia u Lvivskii dukhovnii seminarii Sviatoho Dukha. Data onovlennia: 15.09. 2006. URL: <http://ru.christiantoday.com/article/1536.htm> (data zvernennia: 18.10. 2011).
114. Chornomorets Yu. Antyintelektualizm u teolohii UHKTs: zakonmirna khvoroba chy vypadkova pomylka? URL: http://risu.org.ua/article_print.php?id=5794&name=studies_of_religions&lang=ua& (data zvernennia: 13.12.2011).
115. Chornomorets Yu. Bohoslovskyi portal i novi mozhlyvosti rozvytku teolohii yak akademichnoi dystsypliny v Ukraini. Data onovlennia: 22.09.2010. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/conferencedetails/16> (data zvernennia: 07.10.2011).

116. Chornomorets Yu. Bohoslovia: buty chy zdavatsia? (Vidpovid panu Zhukovskomu). URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chornomorets/45975/> (data zvernennia: 20.01. 2012).
117. Chornomorets Yu. Mozhlyvosti dlia rozvytku teolohii v UKU: propushcheni shans. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chornomorets/46063/> (data zvernennia: 20.01.2012).
118. Chornomorets Yu. «Ne sudit i ne sudymi budete»: Lyst do Viktora Zhukovskoho pro dosvid ta teolohiiu. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chornomorets/45987/> (data zvernennia: 20.01. 2012).
119. Chornomorets Yu. Troshky apolohii UKU. URL: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~chornomorets/46469/> (data zvernennia: 25.01.2012).
120. Chornomorets Yu. Yaku teolohiiu potribno vykladaty v Universytetakh? Data onovlennia: 30.08.2011. URL: <http://www.religion.in.ua/main/daycomment/11650-yaku-teologiyu-potribno-vikladati-v-universitetax.html> (data zvernennia: 23.04.2012).
121. Shcherban M. Akredytatsiia dukhovnoi osvity v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy. URL: <http://hram.kiev.ua/print.php?id=3688> (data zvernennia: 05.04.2011).
122. «„Ya dumaiu, shcho VAKivske vyznannia yakois spetsialnosti — tse pershyi krok do toho, shcho period khaotychnykh superechok – «potribne chy ne potribne bohoslovia» – pidkhodyt do zavershennia»: rozmova iz kand. filos. nauk, dotsentom kafedry teorii kultury ta filosofii nauky filosofskoho fakultetu Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina Oleksandrom Filonenkom. Rozmovliav Oleksandr Boiko. Data onovlennia: 13.08. 2010. URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/37180/ (data zvernennia: 19.10.2011).

Дата надходження до редакції: 15.01. 2019